

IWT SBO PROJECT 120003 “SEARCH”

Archaeological heritage in the North Sea

Development of an efficient assessment methodology and approach towards a sustainable management policy and legal framework in Belgium.

Archeologisch erfgoed in de Noordzee

Ontwikkeling van een efficiënte evaluatiemethodologie en voorstellen tot een duurzaam beheer in België.

Assessment of the actual legal situation in Belgium

WP 2.1.2.

Responsible partners: UG-MI and FHA

Authors: T. Derudder & F. Maes

June 2014

Inhoudstafel

Lijst met afkortingen	4
1. Inleiding	5
2. Bevoegdheidsverdeling voor onderwater cultureel erfgoed in België	7
2.1. Algemene bevoegdheidsverdeling	7
2.2. Bevoegdheidsverdeling in het kader van de nieuwe OCE-wet.....	9
2.3. Nuances op de territoriale bevoegdheidsverdeling	10
2.3.1. Samenwerkingsovereenkomst 2004	10
2.3.2. Extraterritoriale effecten.....	12
2.3.3. De internationale bevoegdheid van de Gemeenschappen en Gewesten.	13
2.3.4. Statuut van de territoriale zee	15
2.4. Conclusie.....	17
3. De wet betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water en het Koninklijk besluit.....	17
3.1. Toepassingsgebied.....	18
3.2. Beschermingsmaatregelen	20
3.3. Eigendomsrecht	24
3.4. Vragen Commissies tijdens bespreking wetsontwerp.....	27
3.5. Beschermd wrakken	28
3.6. Conclusie.....	28
4. Implementatie UNESCO 2001 in de OCE-wet	29
4.1. Implementatie van de voornaamste bepalingen en principes.....	29
4.2. Probleempunten in de implementatie	30
4.2.1. Toepassingsgebied OCE-wet beperkt tot België	30
4.2.2. Werkzaamheden met ongewenste neveneffecten	31
4.2.3. Samenwerking en consultatie	31
4.3. Conclusie.....	32
5. Activiteiten op zee met mogelijks ongewenste neveneffecten op OCE.....	33
5.1. Europese en Belgische wetgeving inzake MER.	33

5.2.	Praktijkvoorbeelden.....	34
5.2.1.	Zand- en grindexploitatie	34
5.2.2.	Windmolenparken.....	35
5.3.	Conclusie.....	38
6.	Maritieme Ruimtelijke Planning	38
6.1.	Overzicht totstandkoming Koninklijk besluit Mariene Ruimtelijke Planning	38
6.2.	Onderwater cultureel erfgoed in het Koninklijk besluit inzake Mariene Ruimtelijke Planning	39
6.3.	Europese Kaderrichtlijn inzake Maritieme Ruimtelijke Planning	41
6.4.	Conclusie.....	42
7.	Conclusie	42
8.	Bibliografie	44
9.	Annex: update anno februari 2016	52

Lijst met afkortingen

AOE	Het Agentschap Onroerend Erfgoed
BDNZ	Het Belgische deel van de Noordzee
BMM	Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee
BTZ	Belgische Territoriale Zee
De minister	De federale minister tot wiens bevoegdheid onderwater cultureel erfgoed behoort
De ontvanger	De ontvanger der onderwater cultureel erfgoed
DOEB	Duurzame ontwikkelingseffectbeoordeling
EEZ	Exclusief Economische Zone
Hervormingswet 1980	Bijzondere wet hervorming instellingen van 8 augustus 1980
KB mariene milieu	Koninklijk besluit houdende de regels betreffende de milieu-effectenbeoordeling in toepassing van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België
KB ter instelling van de	Raadgevende Commissie
	Koninklijk besluit van 13 november 2012 betreffende de instelling van een Raadgevende Commissie en de procedure tot aanneming van een maritiem ruimtelijk plan in de Belgische zeegebieden
MEB	Milieueffectenbeoordeling
MER	Milieueffectenrapport
Milieu-Richtlijn	Richtlijn 16 april 2014 betreffende de beoordeling van de effecten die bepaalde openbare en private projecten hebben op het milieu
MRP	De Mariene Ruimtelijke Planning
MRP-KB	KB 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan
MRP-Richtlijn	Europese Kaderrichtlijn voor Maritieme Ruimtelijk Planning van 2014
OCE	Onderwater Cultureel Erfgoed
OCE-KB	Koninklijk besluit ter uitvoering van de onderwater cultureel erfgoed wet
OCE-wet	Wet betreffende de bescherming van het onderwater cultureel erfgoed van 14 april 2014
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
UNESCO 2001	UNESCO Convention on the protection of underwater cultural heritage
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VIOE	Vlaams instituut voor onroerend erfgoed
Wet Mariene Milieu	Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België

1. Inleiding

In het Belgische deel van de Noordzee (BDNZ) is net zoals op veel andere plekken ter wereld een schat aan onderwater cultureel erfgoed (OCE) terug te vinden. In het verleden zijn reeds tientallen vondsten aangetroffen die kunnen worden gekwalificeerd als OCE.¹ In het BDNZ vinden we OCE voornamelijk terug in de vorm van scheepswrakken. Er zijn al een 250-tal wrakken en wrakstukken gevonden en opgenomen in de databank van het Agentschap Onroerend Erfgoed² (AOE)³, in de wrakendatabank van de Vlaamse Hydrografie⁴ en/of in de Europese databank "www.wrecksite.eu". De opzet van de twee laatste databanken is echter niet archeologisch. De meeste van de scheepswrakken opgenomen in de databanken zijn afkomstig uit de 19^e en 20^e eeuw, en zijn grotendeels gezonken tijdens militaire acties, voornamelijk tijdens WO I en WO II. Er zijn echter ook drie sites gekend in het BDNZ waar scheepswrakken liggen uit de 16^e-18^e eeuw: de zgn. Zeebrugge-site, het wrak 't Vliegend Hert en een wrak op de Buitenratel Zandbank. Naast scheepswrakken zijn er ook andere vondsten gedaan zoals bijvoorbeeld amforen, bekers en een kom uit de Romeinse periode, en een nog haast intacte kogelpot in gebakken aardewerk uit de Middeleeuwen.⁵ Andere voorwerpen die terug te vinden zijn in de Noordzee zijn prehistorische vondsten afkomstig uit het gebied rond de Doggerbank. Tijdens de laatste ijstijd, circa 10.000 jaar geleden, stond het waterpeil van de Noordzee ongeveer 120 meter lager dan vandaag het geval is, waardoor een deel van de Noordzee boven de zeespiegel lag. Groot Brittannië was toen geen eiland, maar een uithoek van het Europese continent, verbonden met het huidige vasteland. Deze vlakte wordt door archeologen vaak Doggerland genoemd. Naarmate de aarde opwarmde en het ijs op het einde van de ijstijd smolt, trokken herten, runderen, zwijnen... verder oost- en westwaarts. De jagers volgden hen en vestigden

---

¹ Zie bijvoorbeeld T. Missiaen (2012), "De Noordzeebodem ooit een dichtbevolkt rivierenlandschap", *De grote Rede*, 15-21.

² Het Agentschap Onroerend Erfgoed is een wetenschappelijke instelling van Vlaanderen die zich voorlopig als enige in België professioneel wijdt aan OCE. De voornaamste taak van het AOE binnen deze materie is om het OCE te registreren en er beleidsgericht onderzoek naar te doen. Hiertoe wordt de samenwerking met vrijwilligers en andere wetenschappers gepromoot aan de hand van een interactieve database, te consulteren op de website: www.maritime-archaeology.be. Het AOE werkt samen met verschillende gouvernementele diensten, onder meer met de diensten van de gouverneur van West-Vlaanderen, het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) en het Agentschap voor maritieme dienstverlening en kust (MDK) met daaronder de DAB vloot en de Vlaamse hydrografie afdeling kust en afdeling maritieme toegang. Het AOE werkt daarnaast op een ad-hoc basis samen met andere belanghebbenden zoals bijvoorbeeld het Renard Centre of Marine Geology, het fonds voor zandextractie en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN). Daarnaast coöperereert het AOE ook met amateur duikclubs voor het houden van toezicht op het OCE en de uitwisseling van informatie. Zie I. Demerre, (2009), "Cooperation with non-archaeological scientific institutes, organisations and individuals" in MACHU report No.2, www.machuproject.eu/documenten/MACHU_report_2.pdf, 30-31; I. Demerre en I. Zeebroek (2009), "Management of the Underwater Cultural Heritage in Belgium", in Final Report MACHU, www.machuproject.eu/documenten/MACHU_report_3.pdf, 113 (112).

³ Agentschap Onroerend Erfgoed, *Databank voor Maritiem erfgoed*, www.maritieme-archeologie.be (geraadpleegd 10 oktober 2013).

⁴ Vlaamse Hydrografie, *Databank van scheepswrakke in de Noordzee*, www.vlaanderen.be/nl/mobiliteit-en-openbare-werken/lucht-en-scheepvaart/databank-van-scheepswrakken-de-noordzee (geraadpleegd 2 oktober 2013).

⁵ M. Pieters, I. Demerre, T. Lenaerts, I. Zeebroek, M. De Bie, W. De Clercq, B. Dickinson en P. Monsieur (2010), "De Noordzee: een waardevol archief onder water. Meer dan 100 jaar onderzoek van strandvondsten en vondsten uit zee in België: een overzicht", *Relicta*, 6, 177-218. (hierna Pieters *et al.* 2010)

zich uiteindelijk op deze vlakte. Archeologen geloven dat Doggerland tijdens het Mesolithisch tijdperk ruim bevolkt was. De verdere opwarming van de aarde leidde echter tot een stijging van het waterpeil waardoor de inwoners van Doggerland gedwongen werden terug te keren naar hoger gelegen gebieden, en waardoor hun leefgebied volledig onder water kwam te staan.⁶ Vandaag de dag vinden vissers nog steeds artefacten, zoals bijvoorbeeld beenderfragmenten van dieren, en werktuigen, afkomstig uit deze prehistorische leefwereld. Het dient gezegd dat er bijvoorbeeld in Nederland veel meer dergelijke vondsten bekend zijn dan in België het geval is. De reden hiervoor is dat archeologen pas recentelijk interesse beginnen te krijgen in OCE uit het BDNZ. Dit wordt weerspiegeld in het feit dat de bescherming voor OCE pas de laatste jaren een beleidsitem is geworden, wat verklaart waarom de eerste echte beschermingswetgeving voor OCE in het BDNZ pas dateert van 2014 (*infra*). Doordat de interesse in OCE nog recent is, en daarmee ook de noodzakelijke wetgeving, zijn veel van de artefacten die vroeger door bijvoorbeeld vissers werden gevonden, verloren gegaan, terug in het water gegooid, in privé bezit gehouden of in het beste geval in een museum bewaard.⁷ Ten gevolge van de technologische vooruitgang wordt het OCE inmiddels door tal van activiteiten bedreigd: vissen met sleepnetten, het plaatsen van kabels en pijpleidingen, het bouwen van energie eilanden of windmolens, het uitbreiden van havens, baggerwerken... Beschadigingen en verlies van OCE kunnen leiden tot het verloren gaan van een schat aan informatie over onze herkomst en evolutie.⁸ Om dit te vermijden is een goede wettelijke bescherming voor OCE noodzakelijk.⁹

In deze uiteenzetting wordt eerst een analyse gemaakt van de Belgische bevoegdheidsverdeling inzake OCE, waarbij enkele nuanceringen en omstreken theorieën verder worden toegelicht. Het tweede aspect van deze uiteenzetting omvat een bespreking van de nieuwe wet betreffende de bescherming van het OCE van 14 april 2014 (OCE-wet) waarbij het nieuw juridisch regime voor de

---

⁶ L. Spinney (2012), *Searching for Doggerland*, <http://ngm.nationalgeographic.com/2012/12/doggerland/spinney-text>.

⁷ Pieters *et al.* 2010, *supra* noot 5.

⁸ Het belang van een goede bewaring van OCE uit zich ook op het socio-economisch vlak. Uit een studie blijkt dat in 2009 10% van de hotelovernachtingen aan de kust gelinkt waren aan de aanwezigheid van onroerend erfgoed. Wanneer de dagtoeristen en recreanten hierbij worden opgeteld, blijkt dat erfgoedtoerisme goed is voor maar liefst 2 miljoen bezoekers per jaar, waarbij bijna 60 miljoen euro besteed wordt aan erfgoed gerelateerde zaken. M. De Baerdemaeker, F. Vastmans, B. Vandekerckhove, E. Buyst en P. Lievevrouw (2011). De sociaal-economische impact van het onroerend erfgoed (beleid) in Vlaanderen, https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/projects/downloads/Eindrapport_socio_economische_impact_OE_Vlaanderen.pdf, 72-87; Ook de scheepswrakken die terug te vinden zijn in het BDNZ genereren een toeristische omzet. Het is echter moeilijk de grootte hiervan in te schatten aangezien deze omzet vrij diffuus is. F. Maes, M. De Baptist, V. Van Lancker, D. Leroy en M. Vincx (2005), *Towards a spatial structure plan for sustainable management of the sea: Mixed actions - Final report: SPSD II 2005*, Gaufre project, www.belspo.be/belspo/organisation/publ/pub_ostc/MA/MA02A_en.pdf, 93 (hierna Maes *et al.* Rapport. 2005);

Ook op sociaal vlak biedt de bescherming van erfgoed een meerwaarde, zo worden bijvoorbeeld in een aantal historische scheepswerven sociale tewerkstellingsprojecten uitgewerkt, en worden musea gebruikt in het onderwijs. M. Pieters, B. Strubbe, M. Van Dijck en H. Pirlet, H. (2013), "Maritiem & kustgebonden erfgoed" in: A.K. Lescauwae, H. Pirlet, T. Verleye, J. Mees en R. Herman (Eds.), *Compendium voor Kust en Zee 2013: Een geïntegreerd kennisdocument over de socio-economische, ecologische en institutionele aspecten van de kust en zee in Vlaanderen en België*, Oostende, 197-208 (hierna Pieters *et al.* Compendium 2013).

⁹ Voor meer informatie zie de website 'Archeologisch erfgoed in de Noordzee', www.sea-arch.be/nl.

bescherming van OCE, alsook de eigendomsrechten op OCE worden uiteen gezet. Vervolgens geeft het rapport een kritische analyse van de mate waarin de nieuwe OCE-wet de UNESCO Conventie voor de bescherming van onderwater cultureel erfgoed van 2001¹⁰ (UNESCO 2001) heeft geïmplementeerd. Als vierde punt wordt gekeken tot op welke hoogte rekening is gehouden met de bescherming van OCE in de milieueffectenrapportage noodzakelijk voor het verkrijgen van een vergunning om bepaalde activiteiten op zee te mogen uitvoeren. Hiertoe wordt een analyse gemaakt van enkele concessieaanvragen voor zand- en grindexploitatie alsook voor het bouwen van windmolens. Ten slotte behandelt deze uiteenzetting het nieuwe KB betreffende de Mariene Ruimtelijke Planning, de mate waarin het KB de bescherming van OCE in ogenschouw neemt en of dit KB al dan niet conform de Europese Kaderrichtlijn Maritieme Ruimtelijke Planning is.

2. Bevoegdheidsverdeling voor onderwater cultureel erfgoed in België

2.1. Algemene bevoegdheidsverdeling

In 1970 zijn de drie Gemeenschappen (vanaf de staatshervorming van 1980 de Vlaamse, de Franstalige en de Duitstalige Gemeenschap genaamd) gecreëerd en ingeschreven in de Belgische Grondwet. Deze zogenaamde 'cultuurgemeenschappen' hebben autonomie verkregen. Dit manifesteert zich op twee manieren: 1. de Gemeenschappen hebben de bevoegdheid om decreten aan te nemen die op hetzelfde wetgevend niveau staan als federale wetten en 2. enkele exclusieve bevoegdheden zijn hen toegewezen. Dit laatste houdt in dat enkel en alleen de Gemeenschappen, met uitsluiting van alle andere wetgevende entiteiten, de bevoegdheid mogen uitoefenen inzake een bepaalde materie die aan hen is toegewezen. De residuaire bevoegdheid, zijnde de bevoegdheid voor alle materies die niet expliciet aan een deelniveau zijn toegewezen, ligt bij de federale staat. Bij de staatshervorming van 1980 zijn twee van de drie Gewesten opgericht, namelijk het Vlaamse en het Waalse Gewest¹¹. Bij de grondwetsherziening van 17 juli 1980, en meer specifiek door de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980¹² (hervormingswet 1980) hebben ook de Gewesten bevoegdheden gekregen om decreten aan te nemen. Uiteindelijk volgde ook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij de grondwetsherziening van 1988-1989 waarbij het de bevoegdheid werd toebedeeld om ordonnanties uit te vaardigen. De wettelijke kracht hiervan is dezelfde als deze gehecht aan een decreet. Wanneer bij de (latere) staatshervormingen bevoegdheden van het federale niveau naar het niveau van de deelstaten werden overgedragen, is in grote mate het beginsel van de exclusieve bevoegdheidsverdeling gevolgd.¹³

Welke bevoegdheden de Gemeenschappen en Gewesten precies hebben gekregen, is bepaald in de hervormingswet 1980. In het kader van deze uiteenzetting is het belangrijk de volgende bevoegdheden te vermelden: de Gemeenschappen zijn bevoegd voor "Het cultureel patrimonium, de

---

¹⁰ Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water van 2 November 2001, 41 *ILM* 37.

¹¹ De drie Gewesten stonden reeds ingeschreven in de Grondwet van 1970, maar kregen pas hun raad en regering bij de staatshervorming van 1980.

¹² Bijz. wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980, 9434.

¹³ In de Grondwet staan niet enkel exclusieve bevoegdheden vevat, maar ook enkele parallelle en concurrerende bevoegdheden. Voor meer informatie hieromtrent zie J. Vanpraet (2011), *De beginselen van de bevoegdheidsverdeling in het federale België, het dogma van de exclusieve bevoegdheden gerelativeerd*, Proefschrift Doctoraat Rechten, Universiteit Antwerpen, 69-77 (hierna Vanpraet 2011)

musea en de andere wetenschappelijk-culturele instellingen (met uitzondering van de monumenten en landschappen;)" (art. 4 °4 Hervormingswet 1980). De Gewesten zijn bevoegd voor de zorg voor monumenten, "met inbegrip van de cultuuroederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen"¹⁴, archeologisch erfgoed, landschappen en stads- en dorpsgezichten. In Vlaanderen hebben het Vlaamse Gewest en de Vlaamse Gemeenschap zich verenigd in één Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is dan ook exclusief bevoegd voor alle hierboven vermelde materies betreffende erfgoed bescherming. De residuaire bevoegdheden, zijnde de bevoegdheden die aan geen enkel deelniveau zijn toegekend, blijven zoals gezegd federale bevoegdheden. Voor wat betreft de bescherming van cultureel erfgoed is dit zeer beperkt. Het gaat slechts om enkele fiscale aspecten gelinkt aan erfgoed bescherming, alsook om de implementatie van de Richtlijn inzake de teruggave van cultuuroederen die op onrechtmatige wijze buiten het grondgebied van een EU-lidstaat zijn gebracht^{15,16}. Naast de materiele bevoegdheidsverdeling zoals hierboven uiteengezet, bestaat er ook nog een territoriale bevoegdheidsverdeling.¹⁷ Deze houdt in dat iedere Gemeenschap en ieder Gewest slechts bevoegd is op zijn eigen grondgebied. Aangezien deze uiteenzetting zich focust op OCE in de Noordzee is het door de geografische ligging het belangrijkste om het Vlaamse grondgebied af te bakenen: "Het Vlaamse Gewest omvat het grondgebied van de provincies Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen, alsook het grondgebied van de administratieve arrondissementen Halle-Vilvoorde en Leuven" (art. 2 Hervormingswet 1980). Dit betekent dat "de grenzen van het Vlaamse Gewest zeewaarts eindigen aan de provinciegrens van West-Vlaanderen. De zeewaartse grens van de Provincie West-Vlaanderen wordt begrensd door de zeewaartse grenzen van de kustgemeenten, aangezien de provinciegrenzen worden bepaald door de gemeentegrenzen."¹⁸ Op basis van het arrest van de Raad van State 2 april 1976 inzake de V.Z.W. Koninklijk Belgisch Yachting Verbond t/ Provincie West-Vlaanderen en de daarop volgende adviezen van de Raad van State¹⁹, is men er in de rechtsleer vanuit gegaan dat "de zeewaartse grens van de Provincie West-Vlaanderen samenvalt met de laagwaterlijn of de basislijn".²⁰ Het BDNZ maakt met andere woorden geen deel uit van het Vlaams territorium. Hieruit volgt dat de Vlaamse overheid territoriaal niet bevoegd is in het BDNZ, en bijgevolg ook niet voor OCE gevonden in het BDNZ. Op basis van de territoriale bevoegdheidsverdeling ligt de bevoegdheid voor OCE dus bij de federale overheid. Dit betekent echter niet dat de Vlaamse overheid geen enkele bevoegdheid heeft in de Noordzee. Het is mogelijk om via een wet de Gewesten en Gemeenschappen bevoegd te maken voor de uitoefening van

---

¹⁴ Art. 2 °2 decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, *BS* 22 april 1976, 5096.

¹⁵ Richtl. Raad nr. 93/7/EEG, 15 maart 1993 betreffende de teruggave van cultuuroederen die op onrechtmatige wijze buiten het grondgebied van een lidstaat zijn gebracht, *Pb. L.* 27 maart 1993, afl. 74, 74.

¹⁶ A-M Draye (2007), *De bescherming van het roerend en onroerend erfgoed*, Brussel, De Boeck & Larcier, 13-14.

¹⁷ F. Maes en A. Cliquet (1997), *Internationaal en nationaal recht inzake de bescherming van de Noordzee*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen België, 117-128 (hierna Maes en Cliquet 1997).

¹⁸ F. Maes en A. Cliquet (2003), *Advies inzake juridische vragen ten gevolge van herstelwerken aan de kustverdediging te Oostende (aangroeistrand)*, 7 (hierna Maes en Cliquet 2003)

¹⁹ Adv. RvS, *Gedr. St. Kamer* 1977-1978, nr. 461/33, 2 (hierna Adv. RvS 461/33); Adv. RvS, *Gedr. St. Kamer* 1979-1980, nr. 627/12 (hierna Adv. RvS 627/12); Adv. RvS *Gedr. St. Kamer* 1981-1982, nr. 378/1, 2-3 en Adv. RvS, *Gedr. St. Senaat*, 1983-1984, nr. 679/1, 8-9.

²⁰ Maes en Cliquet 2003, *supra* noot 18, 7-8.

bepaalde bevoegdheden in de Noordzee. Dit is bijvoorbeeld gebeurd voor baggerwerken²¹ en visserij²². Voor de bescherming van het OCE is dit echter niet het geval, waardoor deze bevoegdheid op het federaal niveau blijft.

2.2. Bevoegdheidsverdeling in het kader van de nieuwe OCE-wet

De hierboven beschreven bevoegdheidsverdeling wordt bevestigd in het advies van de Raad van State bij de OCE-wet (*infra*). In het advies verduidelijkt de gemachtigde de bevoegdheidsrechtelijke grondslag voor de OCE-wet en stelt hij dat het aan de federale overheid is om op basis van haar residuaire bevoegdheden UNESCO 2001 (*infra*) te implementeren voor wat betreft de bescherming van het OCE in de Belgische zeegebieden. Voor OCE in de binnenwateren, zijnde binnen het territorium van de Gewesten en Gemeenschappen, zijn deze laatste bevoegd. Aangezien de Vlaamse overheid reeds de nodige ervaring en expertise heeft op het vlak van erfgoed bescherming, wordt Vlaanderen wel degelijk betrokken bij de bescherming van OCE. Zo wordt het wetenschappelijk onderzoek inzake OCE in hoofdzaak uitgevoerd door het AOE. Daarnaast stelt de Koning in het Koninklijk besluit ter uitvoering van de OCE-wet²³ (OCE-KB) de gouverneur van West-Vlaanderen aan als ontvanger van het OCE (*infra*). Ten slotte kan de Vlaamse overheid ook betrokken worden bij de bescherming van het OCE via de artikelen 11 en 12 van de OCE-wet. Onder artikel 11 of 12 van de OCE-wet kan een museum verzoeken het eigendomsrecht van OCE over te nemen (*infra*). Wanneer dit museum een museum van de deelstaten is, zal het OCE onder hun bevoegdheid komen te vallen. Wanneer het gaat om een federaal museum, blijft het OCE onder de bevoegdheid van de federale overheid. De Vlaamse overheid zal dus wel degelijk, zij het in beperkte mate, betrokken zijn bij de bescherming van OCE gevonden in het BDNZ, maar de federale overheid blijft de bevoegde overheid voor het opmaken van wetgeving voor de bescherming van OCE en de uitvoering ervan. Ook de andere materies die de OCE-wet raakt zijn federaal, zo bijvoorbeeld de bescherming van het mariene milieu. Wanneer OCE *in situ* wordt bewaard, kan dat een invloed hebben op het mariene milieu. Uit de duurzame ontwikkelingseffectbeoordeling (DOEB) is gebleken dat een *in situ* beschermd wrak dienst kan doen als kunstmatig rif, wat een positieve impact op de biodiversiteit met zich meebrengt. In de Belgische Noordzee zijn reeds enkele gebieden beschermd onder de vogelrichtlijn²⁴ en de habitatrichtlijn²⁵. Andere materies die gelinkt zijn aan de uitvoering van de OCE-wet zijn onder andere: 1. het wetenschapsbeleid, aangezien via de artikelen 11 en 12 een museum het eigendomsrecht van het OCE kan verkrijgen; en 2. het maritiem vervoer, aangezien er bij de *in situ* bescherming van een scheepswrak een verminderde diepgang is op die locatie, wat eventueel de veiligheid van de scheepvaart in het gedrang kan brengen. Deze bevoegdheden behoren tot de residuaire bevoegdheid van de federale overheid op basis van artikel 35 van de Grondwet. Ook het regelen van het eigendomsrecht van het OCE is een federale bevoegdheid.

---

²¹ D. Bogaert, A. Cliquet, en F. Maes (eds.) (2008), *Kustzonebeleid: samen in zee?*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 49.

²² E. Somers en F. Maes (2011), "The Law Applicable on the Continental Shelf and in the Exclusive Economic Zone: The Belgian Perspective", *Ocean Yearbook*, 250 (249).

²³ KB 25 april 2014 betreffende de bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *BS* 14 mei 2014, 39028.

²⁴ Richtl. Europees Parlement en Raad nr. 2009/147/EG, 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand, *Pb. L.* 25 april 1979, afl. 103, 1.

²⁵ Richtl. Raad nr. 92/43/EEG, 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna *Pb. L.* 22 juli 1992, afl. 206, 7.

Ten slotte gaat de gemachtigde bij het advies van de Raad van State dieper in op de bevoegdheden van de Gewesten inzake de exclusieve economische zone (EEZ) zoals beschreven in artikel 6 §1, X van de hervormingswet 1980. De Gewesten hebben de bevoegdheid om op het continentaal plat werkzaamheden te verrichten, met inbegrip van baggeren, voor de uitvoering van de hen toegewezen bevoegdheden namelijk 2° de waterwegen en hun aanhorigheden; 3° de havens en hun aanhorigheden; 4° de zeewering; en 9° de loodsdiensten en de bebakeningsdiensten van en naar de havens, evenals de reddings- en sleepdiensten op zee. De bijzondere wet kent verder geen bevoegdheden toe aan de Gewesten voor werkzaamheden in de EEZ.²⁶ Ook uit artikel 6 hervormingswet 1980 kan dus geen bevoegdheid worden afgeleid voor de Vlaamse overheid inzake OCE in het BDNZ.

2.3. Nuances op de territoriale bevoegdheidsverdeling

Zoals hierboven uiteengezet valt de bescherming en regulering van OCE onder de bevoegdheid van de federale overheid, mits het gebruik maken van de expertise van de Vlaamse overheid en gespecialiseerde Vlaamse agentschappen. Hieronder wordt deze bevoegdheidsverdeling verder onder de loep genomen. Eerst wordt de samenwerkingsovereenkomst van 2004 inzake de bescherming van OCE tussen de federale overheid en de Vlaamse overheid bekeken. Daarna volgt de uitdieping en nuancering van het concept 'territoriale bevoegdheidsverdeling', te beginnen met een uiteenzetting van de theorie van de extraterritoriale effecten, vervolgens wordt er een nuance gemaakt gebaseerd op de internationale bevoegdheden van de Gemeenschappen en Gewesten, en ten slotte maakt deze uiteenzetting een analyse omtrent de vraag of de Belgische territoriale zee eigenlijk geen deel zou moeten uitmaken van het Vlaams grondgebied.

2.3.1. Samenwerkingsovereenkomst 2004

Artikel 92 bis §1 van de hervormingswet 1980 biedt de mogelijkheid aan de federale overheid en aan de deelstaten om onderling samenwerkingsovereenkomsten te sluiten. Dergelijke overeenkomsten bestaan reeds voor verschillende materies in de Noordzee. Zo is er een overeenkomst gesloten inzake vervuiling²⁷, baggerwerken²⁸, de kustwacht²⁹ en voor onderzoek naar de effecten die de exploratie en exploitatie van het Belgisch continentaal plat hebben op sedimentafzettingen en op het

---

²⁶ Adv. RvS 54.639/3, 31 december 2013 bij het wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *Parl. St.* Kamer 2013-2014, nr. 3397/001, 3.1-3.2, 5-8 (hierna Adv. RvS 54.639/3).

²⁷ Samenw. 20 mei 1989 tussen de Staat en de Gewesten met als doel een verhoogde bescherming van de Noordzee tegen verontreiniging; tekst in *De uitvoering van de ministeriële verklaring van de tweede conferentie over de bescherming van de Noordzee: Belgisch voortgangsrapport*, Kabinet van de Staatssecretaris voor leefmilieu IHE-BMM, sine loco, 1990, 106-112. Deze overeenkomst is ondertekend op 11 november 1990, maar is echter nooit in werking getreden door problemen van representatie. E. Franckx (1994), "De Belgische staatsvorming en het zeerecht", *RBDI*, 27(1), 244-283 (hierna Franckx 1994); Vlaamse Overheid (Nadia), *Catalogus Overeenkomsten*, <http://nadia-burger.vlaanderen.be/nadia/repertorium/openindex.do?index=01.02.05> (geraadpleegd 24 juni 2014).

²⁸ Samenw. 12 juni 1990 tussen de Belgische staat en het Vlaamse Gewest ter vrijwaring van de Noordzee van nadelige milieu-effecten ingevolge baggerspecielossingen in de wateren die vallen onder de toepassing van [het OSPAR-Verdrag], *BS* 22 augustus 1990, 16129.

²⁹ Samenw. 8 juli 2005 tussen de Federale staat en het Vlaamse Gewest betreffende de oprichting van en de samenwerking in een structuur kustwacht, *BS* 23 oktober 2006, 56304.

mariene milieu³⁰. Het was de bedoeling om ook een dergelijke overeenkomst te sluiten voor de bescherming van OCE. Op 5 oktober 2004 was het dan zo ver en is er in het provinciale museum Walraversijde te Oostende een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen Johan Vande Lanotte (Federale overheid) en Dirk van Mechelen (Vlaamse overheid) die handelt over de bescherming van het OCE. Deze overeenkomst is echter nooit door de Vlaamse regering goedgekeurd en werd nooit gepubliceerd. Het gaat dus om een officieuze overeenkomst die geen enkele juridische waarde heeft.³¹ De bedoeling van deze officieuze overeenkomst was dat Vlaanderen (meer bepaald het Vlaams instituut voor onroerend erfgoed (VIOE)³², sinds 2011 het AOE) binnen de 18 maanden een database zou creëren waarin de gegevens van het archeologisch erfgoed gevonden in het BDNZ worden opgenomen. Hiermee wou men trachten zoveel mogelijk informatie te verzamelen inzake OCE gevonden in de territoriale zee, op het continentaal plat en op de bodem van de Vlaamse rivieren; en om deze informatie vervolgens te combineren met de bestaande informatie inzake erfgoed op het land, welke terug is te vinden in het Vlaams bodemarchief. Deze databank is er uiteindelijk gekomen en is sinds 2006 publiek toegankelijk via de website 'www.maritieme-archeologie.be.' De combinatie van de informatie uit deze databank met het wetenschappelijk maritiem onderzoek laat de federale minister bevoegd voor erfgoed toe om in overeenstemming met de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België³³ (wet mariene milieu) enkele wrakken te beschermen. Dit is in de praktijk echter nooit gebeurd. Daarnaast bepaalt de samenwerkingsovereenkomst dat de federale minister bevoegd voor de Noordzee de archeologische belangen in ogenschouw moet nemen bij het verlenen van vergunningen voor bijvoorbeeld zand- en grindextracties en het plaatsten van windmolens (*infra*). Het doel was dat de Vlaamse minister bevoegd voor het beheer en de bescherming van onroerend erfgoed samen met de bevoegde federale minister probeerde te verhinderen dat archeologisch erfgoed wordt vernietigd vooraleer wetenschappers de kans hebben gehad om er onderzoek naar te doen.³⁴ Dit laatste zal pas mogelijk zijn wanneer er een coherent juridisch kader bestaat voor de bescherming van OCE, gecombineerd met de mogelijkheid om de beschermende bepalingen wettelijk af te dwingen en hierop een voldoende en efficiënte controle uit te oefenen.

---

³⁰ Samenw. 21 december 2005 tussen de federale Overheid en het Vlaamse Gewest betreffende het onderzoek naar de invloed van de exploratie- en exploitatieactiviteiten op het Belgisch Continentaal Plat op de sedimentafzettingen en op het mariene milieu, *BS* 26 januari 2006, 4356.

³¹ M. Deweydt (2006), "Maritime archaeological heritage legislation in Flanders/Belgium = Wetgeving in verband met het maritiem archeologisch erfgoed in Vlaanderen/België" in Pieters, M. *et al.* (Ed.) (2006). *Colloquium: To sea or not to sea - 2nd international colloquium on maritime and fluvial archaeology in the southern North Sea area, Brugge (Belgium), 21-23 September 2006: book of abstracts = Colloquium: Ter zee of niet ter zee - 2de internationaal colloquium over maritieme en fluviale archeologie in het zuidelijke Noordzeegebied, Brugge (België), 21-23 september 2006: book of abstracts. VLIZ Special Publication, 32: pp. 59-61, 62-64* (hierna Deweydt 2006).

³² Pieters *et al. supra* noot 5, 180.

³³ Wet 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 11 september 2012, 56962.

³⁴ Deweydt 2006, *supra* noot 31.

2.3.2. Extraterritoriale effecten

Door de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof³⁵ en de adviespraktijk van de Raad van State³⁶ is duidelijk geworden dat het territorialiteitsbeginsel zoals hierboven uiteengezet niet te strikt mag worden geïnterpreteerd voor wat betreft de uitoefening van de bevoegdheden van de Gemeenschappen en Gewesten. Wanneer bijvoorbeeld de Vlaamse overheid een decreet uitvaardigt dat effecten heeft buiten het Vlaamse grondgebied, zogenaamde extraterritoriale effecten, vormt dit niet per se een schending van de bevoegdheidsregels. Aangezien regelgeving extraterritoriale effecten kan en mag hebben, is het mogelijk dat deze effecten interfereren met de federale wetgeving of de wetgeving van een andere deelstaat. Wanneer een decreet extraterritoriale gevolgen heeft en hierdoor in aanraking komt met wetgeving van een andere overheid dient het proportionaliteitsbeginsel in acht te worden genomen. Dit beginsel houdt in dat een overheid bij het uitoefenen van haar bevoegdheden het niet 'onmogelijk of buitengewoon/uitermate moeilijk' mag maken voor andere overheden om hun bevoegdheden uit te oefenen^{37, 38}. Het Grondwettelijk Hof is nogal terughoudend in het toepassen van het proportionaliteitsbeginsel en zal niet vlug stellen dat een overheid op wetgevend vlak te ver is gegaan^{39, 40}. Het gaat er eigenlijk om een pertinent criterium te vinden als uitgangspunt voor het maken van wetgeving. De wetgever bepaalt immers op basis van welk aanknopingspunt een bepaalde materie op zijn grondgebied moet worden gesitueerd, en dus onder zijn bevoegdheid valt, ook al heeft dit soms extraterritoriale effecten. Het Grondwettelijk Hof houdt er toezicht op dat dit criterium niet te ver gaat^{41, 42}.

---

³⁵ Arbitragehof 23 februari 2005, nr. 42/2005, §B.11 (hierna Arbitragehof nr. 42/2005).

³⁶ Adv. RvS 35.701/VR/V, 16 juli 2003 bij het ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *Parl. St. Senaat, Buitengewone zitting 2003, nr. 3-89/1*; Adv. RvS L.27.375/3, 3 februari 1998 bij het voorstel van decreet houdende regeling van het recht op vrije nieuwsgaring en de uitzending van korte berichtgeving door de omroepen, *Parl. St. VI. Parl., 1997-1998, nr. 82/9, 15-16*.

³⁷ Adv. RvS 53.901/AV, 27 augustus 2013 voorstel van bijzondere wet tot hervorming van de financiering van de gemeenschappen en de gewesten, tot uitbreiding van de fiscale autonomie van de gewesten en tot financiering van de nieuwe bevoegdheden, *Parl. St. Kamer 2012-2013, nr. 2974/002, 21*.

³⁸ In de context van de territoriale bevoegdheidsverdeling tussen de Gemeenschappen, geeft het Hof een ietwat andere interpretatie aan het proportionaliteitsbeginsel. In plaats van het criterium te gebruiken dat een entiteit het niet "onmogelijk of buitengewoon moeilijk" mag maken, zegt het Hof dat de extraterritoriale effecten het beleid van de Gemeenschappen niet mag dwarsbomen. Het lijkt er dus op dat in dit geval een bijzonder opzet is vereist. Arbitragehof nr. 42/2005, *supra* noot 35, § B.11; Arbitragehof 24 juni 2003, nr. 92/2003, § B.14.2, D. Van Eeckhoutte (2006), "Het grondwettelijk territorialiteitsbeginsel en de internationale samenwerking: zijn walvissen rare vogels in de Belgische bevoegdheidsverdeling?", *CDPK*, 2(4), 849. (hierna Van Eeckhoutte 2006)

³⁹ *Inter alia*: GwH 3 november 2009, nr. 175/2009, B.6.2., GwH 17 april 2008, nr.68/2008, B.6.6.; Arbitragehof 9 July 1992, nr. 55/92, 5.B.7 en Arbitragehof 2 February 1995, nr. 4/95, B.5.8.

⁴⁰ Vanpraet 2011, *supra* noot 13, 206-207.

⁴¹ Arbitragehof 19 juli 2006, nr. 51/2006, B.9.1.-B.9.3; Arbitragehof 11 december 1996, nr. 72/96, B.7.1-B.7.4; Arbitragehof 15 oktober 1996, nr. 56/96, B.7.3; Adv. RvS 53.932/AV, 27 augustus 2013 bij het voorstel van bijzondere wet met betrekking tot de Zesde Staatshervorming, *Parl. St. Senaat 2012-2013, nr. 5-2232/3*; Adv. Rvs 28.043/VR/3, 5 december 2000 bij wetsontwerp houdende uitvoering van het Protocol betreffende milieubescherming bij het Verdrag inzake Antarctica, *Parl. St. Kamer 2003-2004, nr. 1332/001* (hierna Adv. RvS 28.043/VR/3).

⁴² Van Eeckhoutte 2006, *supra* noot 38, 848-849.

2.3.3. De internationale bevoegdheid van de Gemeenschappen en Gewesten.

Artikel 167§3 van de Grondwet bepaalt: "De in artikel 121 bedoelde Gemeenschaps- en Gewestregeringen sluiten, ieder wat haar betreft, de verdragen die betrekking hebben op de aangelegenheden waarvoor (hun Parlement) bevoegd is." Dit betekent dat de Gemeenschappen en Gewesten bevoegd zijn om internationale verdragen te sluiten inzake de materies waarvoor ze op het Belgisch niveau materieel bevoegd zijn. Het territorialiteitsbeginsel is van geen tel op het internationaal niveau, wat impliceert dat de Gemeenschappen en Gewesten verdragen kunnen sluiten voor zaken die buiten hun territoriale bevoegdheid vallen. De Raad van State heeft dit onder meer bevestigd in haar advies bij het voorontwerp van de wet betreffende de vondst en de bescherming van wrakken van 14 november 2006: "Uit artikel 167, § 1, eerste lid, van de Grondwet blijkt dat de Gemeenschappen en de Gewesten bevoegd zijn om de internationale samenwerking te regelen, met inbegrip van het sluiten van verdragen, «voor de aangelegenheden waarvoor zij door of krachtens de Grondwet bevoegd zijn». Deze laatste zinsnede doelt op de materiële bevoegdheden van de Gemeenschappen en de Gewesten.⁴³ Dit principe blijkt trouwens ook uit de bedoeling van de grondwetgever, zoals die afgeleid kan worden uit de toelichting bij het voorstel tot herziening van artikel 68 (oud) van de Grondwet : de indieners wensten dat «de autonomie die op intern vlak wordt erkend, zich eveneens zou kunnen uiten op extern vlak»⁴⁴." ⁴⁵ Ook het Grondwettelijk Hof volgt deze redenering, zo bijvoorbeeld in een zaak van 16 januari 1997: "Voor zover zij er niet anders over hebben beschikt, moeten de grondwetgever en de bijzondere wetgever worden geacht aan de Gemeenschappen en de Gewesten de volledige bevoegdheid te hebben toegekend tot het uitvaardigen van regels die eigen zijn aan de aan hen toegewezen aangelegenheden. Behoudens andersluidende bepalingen heeft de bijzondere wetgever het gehele beleid inzake de door hem toegewezen aangelegenheden aan de Gemeenschappen en de Gewesten overgedragen."⁴⁶ Zoals aangetoond is het dus de bevoegdheidsverdeling *ratione materiae* die de leidraad vormt voor het bepalen van de internationale bevoegdheid van de Gemeenschappen en de Gewesten. Het territorialiteitsbeginsel is zoals gezegd niet van toepassing op het internationaal niveau. In de adviespraktijk van de Raad van State wordt dit verklaard door te stellen dat het territorialiteitsbeginsel niet van toepassing is op de bevoegdheidsverdeling in internationale samenwerking, maar enkel op de uitvoering van internationale overeenkomsten in de Belgische rechtsorde.⁴⁷ Voor wat betreft de bescherming van OCE, houdt dit dus in dat de Gemeenschappen en

---

⁴³ G. Craenen (1993), "België en het buitenland. De nieuwe regeling van de buitenlandse betrekkingen", in A. Alen, A. en Suetens, L.P. (eds) (1993), *Het federale België na de vierde staatsherforming*, Brugge, die Keure, 82.

⁴⁴ Adv. RvS 41.029/2/V, 11 september 2006 bij het wetsontwerp betreffende de vondst en bescherming van wrakken, *Parl. St.* Kamer 2006-2007, nr. 2749/001 (hierna Adv. RvS 41.029/2/V)

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Arbitragehof 16 januari 1997, nr. 2/97, B3.1.

⁴⁷ Adv. RvS 41.029/2/V, *supra* noot 44;

Gewesten bevoegd zijn om internationale verdragen te sluiten inzake OCE gevonden in het BDNZ, terwijl de federale overheid hieraan op het nationaal niveau uitvoering dient te verlenen.⁴⁸ Deze praktijk creëert echter een ongerijmdheid met het adagium '*in foro interno, in foro externo*'⁴⁹: de overheid die een verdrag sluit moet ook de overheid zijn die het verdrag ten uitvoer legt op het nationaal niveau. Deze inconsistentie is zowel door de doctrine als door de Raad van State erkend. Aangezien het territorialiteitsbeginsel wel van toepassing is op het nationaal niveau, maar niet op het internationaal niveau, leidt dit in sommige gevallen tot de situatie waarbij de internationale bevoegdheid van de Gemeenschappen en Gewesten ruimer is dan de bevoegdheid die ze hebben om de verplichtingen die voortvloeien uit een door hen gesloten verdrag om te zetten in nationaal recht.⁵⁰ Dit is bijvoorbeeld het geval bij OCE in het BDNZ. In de doctrine wordt deze ongerijmdheid dan ook verschillende malen aangekaart. Volgens Velaers is de redenering van de Raad van State waarbij de Vlaamse overheid niet bevoegd is om decreten uit te vaardigen met betrekking tot de territoriale zee, maar wel moet instemmen met verdragen die erop van toepassing zijn, een reden om te gaan heronderzoeken of de Belgische territoriale zee (BTZ) toch niet kan worden beschouwd als een deel van het Vlaams grondgebied⁵¹ (*infra*). In 2006 stelde Velaers verder dat een dergelijke opsplitsing tussen het nationaal en het internationaal niveau qua bevoegde overheid in theorie wel goed lijkt, maar dat het in de praktijk niet erg werkbaar is. Wanneer twee overheden betrokken zijn, is immers een samenwerkingsovereenkomst vereist, wat uiteraard de werkbaarheid niet ten goede komt.⁵² Lavrysen haalt aan dat aangezien de Raad van State van mening is dat de Noordzee geen deel uitmaakt van het Vlaamse grondgebied⁵³ (het grondgebied van Vlaanderen is met andere woorden begrensd door de basislijn⁵⁴ (*infra*)), de federale overheid zowel nationaal als internationaal bevoegd moet zijn voor de bescherming van de Noordzee.⁵⁵ Op deze manier is één en dezelfde overheid

---

Adv. RvS 36.343/3, 13 januari 2004 Wetsontwerp betreffende de toetreding van België tot het Internationaal Verdrag tot regeling van de walvisvangst, en tot het Reglement, gedaan te Washington op 2 december 1946; tot het Protocol, gedaan te Washington op 19 november 1956, bij het Internationaal Verdrag tot regeling van de walvisvangst, gedaan te Washington op 2 december 1946, Parl. St. Senaat 2003-2004, nr. 3-680/1.; Adv. RvS L. 34.726/1, 30 januari 2003 bij het wetsontwerp houdende instemming met de Overeenkomst ter regeling van de activiteiten van Staten op de maan en andere hemellichamen, gedaan te New York op 18 december 1979, Parl. St. Senaat, 2003-2004, nr. 3-486/1; Adv. RvS, *Gedr. St. Senaat* 1983-1984, nr. 956/1.; Adv. RvS L. 24.903/VR, 22 april 1997 bij het wetsontwerp houdende instemming met het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, gedaan te Montego Bay op 10 december 1982 en met de Overeenkomst inzake de tenuitvoerlegging van deel XI van het Verdrag van De Verenigde Naties inzake het recht van de zee van 10 december 1982, gedaan te New York op 28 juli 1994, *Parl. St. Senaat* 1997-1998, nr. 1-796/1 (hierna Adv. RvS L. 24.903/VR).

⁴⁸ J. Clement, W. Pas, B. Seutin, J. Van Nieuwenhove en G. Haegendoren (1996), *Proeve van grondwet voor Vlaanderen*, Brugge, Die Keure, 325.

⁴⁹ Van Eeckhoutte 2006, *supra* noot 38, 854-857; L. Lavrysen (1999), "Leefmilieu en waterbeleid" in Vanhaegendoren, G. en Seutin, B. (eds.) (1999), *De bevoegdheidsverdeling in het federale België*, Brugge, Die Keure, 5-86 (hierna Lavrysen 1999); J. Velaers (1999), *De Grondwet en de Raad van State, afdeling wetgeving*, Antwerpen, Maklu, 55-56 (hierna Velaers 1999).

⁵⁰ Adv. RvS 28.043/VR/3, *supra* noot 41; Adv. RvS L. 24.903/VR, *supra* noot 47.

⁵¹ Velaers 1999, *supra* noot 49, 55-56.

⁵² J. Velaers (2006), "*In foro interno et in foro externo*": De internationale bevoegdheden van de gemeenschappen en de gewesten" in Judo, F. en Geudens G.(eds.) (2006), *Internationale betrekkingen en federalisme*, Gent, Larcier, 7-9 (3).

⁵³ Lavrysen 1999, *supra* noot 49, 87.

⁵⁴ Maes en Cliquet 1997, *supra* noot 17, 268-270.

⁵⁵ Lavrysen 1999, *supra* noot 49, 87.

bevoegd voor zowel het sluiten van internationale verdragen als voor de uitvoering ervan in het nationaal recht. Volgens Van Eeckhoutte ten slotte is één van de oorzaken van deze ongerijmdheid een verkeerde interpretatie van het territorialiteitsbeginsel.⁵⁶ Volgens hem is dit beginsel gecreëerd om conflicten tussen Gemeenschappen en Gewesten onderling te vermijden, en niet om conflicten tussen deze laatste en de federale overheid te beslechten.⁵⁷⁵⁸

2.3.4. Statuut van de territoriale zee

Onder het volkenrecht wordt er vaak vanuit gegaan dat de territoriale zee een deel uitmaakt van het territorium van de kuststaat. Zo bijvoorbeeld beschouwen de Conventie inzake het regelen van het luchtverkeer getekend in Parijs op 13 oktober 1919⁵⁹ en het Verdrag inzake de internationale burgerluchtvaart ondertekend in Chicago op 7 december 1944⁶⁰ de territoriale zee als een deel van het grondgebied van de kuststaat. In het verleden was dit gebaseerd op de theorie dat soevereiniteitsrechten gefundeerd zijn op eigendomsrechten, maar in de loop van de 19^e eeuw veranderde dit en kon het statuut van de territoriale zee qua rechtsbevoegdheid worden bepaald zonder dat de concepten eigendom en territorium hieraan werden gelinkt. Vanaf dan moment werd een territorium niet langer aanzien als de eigendom van het staatshoofd, maar als een gebied waarin soevereiniteitsrechten kunnen worden uitgeoefend.⁶¹ Op de codificatie conferentie van Den Haag in 1930 en in het verdragsontwerp van de Commissie voor internationaal recht betreffende de territoriale zee van 1956 werd gesteld dat "the rights of the coastal state over the territorial sea do not differ in nature from the rights of sovereignty which the state exercises over the other parts of its territory".⁶² Ook in artikel 1 van de Conventie van Genève van 1958 en in artikel 2 van UNCLOS 1982⁶³ staat dat de soevereiniteit van een staat zich uitstrekt buiten zijn grondgebied en binnenwateren naar de zeestreek die grenst aan de kust en omschreven wordt als de territoriale zee.⁶⁴

Voor 1976 zagen de Belgische constitutionalisten de BTZ als een deel van het nationaal territorium. Op 2 april 1976⁶⁵ heeft de Raad van State echter een arrest gewezen dat leidde tot verdeeldheid onder de Belgische rechtsgeleerden. In dit arrest maakt de Raad van State een onderscheid tussen de soevereiniteit die België als kuststaat heeft over de BTZ en de soevereiniteit die het heeft over haar grondgebied.⁶⁶ De soevereiniteit die een staat uitoefent over haar grondgebied is niet gelijk te stellen met het gezag dat een staat kan uitoefenen over haar territoriale zee. In deze laatste zone zijn de

---

⁵⁶ Gecombineerd met een verkeerde zeewaartse definitie van het Vlaamse Gewest.

⁵⁷ Met uitzondering van een paar bevoegdheden in de faciliteitengemeenten, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in de Duitstalige Gemeenschap die voorbehouden zijn aan de federale overheid.

⁵⁸ Van Eeckhoutte 2006, *supra* noot 38, 851.

⁵⁹ Conventie inzake het regelen van het luchtverkeer getekend in Parijs op 13 oktober 1919, *LNTS*, vol. 11, 173.

⁶⁰ Verdrag inzake de internationale *burgerluchtvaart ondertekend in Chicago op 7 december 1944*, *UNTS*, vol. 15, 295.

⁶¹ E. Somers (2010), *Inleiding tot het Internationaal Zeerecht*, Mechelen, Kluwer, 77.

⁶² United Nations, *Yearbook of the International Law Commission 1956 (II)*, 265.

⁶³ Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de Zee, gedaan te Montego Bay op 10 december 1982, *UNTS*, vol. 1833, 3.

⁶⁴ Maes en Cliquet 1997, *supra* noot 17, 120-124.

⁶⁵ RvS 27 april 1976, nr. 17.569, vzw Royal Yachting Club.

⁶⁶ Maes en Cliquet 1997, *supra* noot 17, 120-124.

voorschriften die van toepassing zijn op het grondgebied immers niet van rechtswege toepasselijk.⁶⁷ De Raad van State besliste m.a.w. dat de BTZ geen deel uitmaakt van het Belgisch grondgebied. In haar advies bij artikel 3 van het wetsontwerp betreffende de uitbreiding van de BTZ tot 12 zeemijl bevestigde de Raad van State dit nogmaals.⁶⁸ In een advies van 1978 concludeerde de Raad van State dat aangezien de BTZ geen deel uitmaakt van het Belgisch grondgebied, de Belgische staat het grondgebied van de BTZ dan ook niet kan afstaan aan een Gewest. De Raad van State kwam zelfs tot de conclusie dat bevoegdheden inzake de BTZ niet kunnen worden gedelegeerd aan een ondergeschikt bestuur of een Gewest.⁶⁹ In haar advies van 1980 kwam de Raad van State echter terug op dit laatste punt en erkende het wel de mogelijkheid om bevoegdheden inzake de BTZ te delegeren aan een ondergeschikt bestuur of een Gewest.⁷⁰ In navolging van dit alles, gaf de Raad van State ten slotte een negatief advies over de amendementen op het ontwerp van de hervormingswet van 1980 die de BTZ en het Belgisch continentaal plat zouden toevoegen aan het grondgebied van het Vlaamse Gewest, meer bepaald van de provincie West-Vlaanderen.⁷²

Niet alle auteurs gaan akkoord met de redenering van de Raad van State. Volgens Van Eeckhoutte⁷³ en Velaers⁷⁴ behoort de BTZ wel degelijk tot het grondgebied van de Belgische staat en zelfs tot het grondgebied van het Vlaamse Gewest. Franckx stelt dat het internationaal recht in het midden laat of de territoriale zee al dan niet een deel is van het grondgebied van een staat. Het is aan de staten zelf om hieromtrent een keuze te maken.⁷⁵ Lejeune gaat verder en schrijft dat volgens het internationaal recht, en meer bepaald volgens het verdrag van 29 april 1958 inzake de territoriale zee en de aansluitende zone de territoriale zee wel degelijk tot het grondgebied van de kuststaat behoort.⁷⁶ Volgens Van Eeckhoutte volgt de territoriale zee onder het internationaal recht het juridisch statuut van het grondgebied van de kuststaat (zie ook *supra*). Aangezien de Belgische wetgeving, inclusief de Grondwet, conform het internationaal recht moet worden uitgelegd, moet ook in België de territoriale zee het juridisch statuut van het grondgebied 'België' volgen. Dit betekent dus dat, aangezien er in België geen wetsbepaling bestaat die het tegendeel beweert, de BTZ ook voor wat betreft de bevoegdheidsverdeling als een deel van het Belgisch grondgebied moet worden beschouwd. Van Eeckhoutte gaat verder en argumenteert dat de BTZ behoort tot het Vlaamse Gewest en meer bepaald tot de provincie West-Vlaanderen. Artikel 5§3 van de Grondwet stelt immers dat een bepaald gebied enkel via een bijzondere meerderheidswet aan de indeling van de provincies kan worden onttrokken. Dergelijke wet bestaat niet voor wat betreft de BTZ, wat inhoudt dat de BTZ deel moet uitmaken van een provincie. Gezien de geografische ligging van de Noordzee,

---

⁶⁷ Adv. RvS 627/12, *supra* noot 19.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ Adv. RvS 461/33, *supra* noot 19.

⁷⁰ Adv. RvS 627/12, *supra* noot 19.

⁷¹ F. Maes en A. Cliquet (1996), *Het Belgisch beleid inzake de bescherming van de Noordzee*, Universiteit Gent – Vakgroep Internationaal Publiekrecht, 122-125 (hierna Maes en Cliquet 1996).

⁷² Maes en Cliquet 1997, *supra* noot 17, 120-124.

⁷³ D. Van Eeckhoutte, *Het grondwettelijke territorialiteitsbeginsel en de internationale samenwerking: zijn walvissen rare vogels in de Belgische bevoegdheidsverdeling?*, Instituut voor Internationaal Recht Working Paper Nr. 96, 2006, 27 e.v. (hierna Van Eeckhoutte Paper 2006)

⁷⁴ Velaers 1999, *supra* noot 49, 55.

⁷⁵ Franckx 1994, *supra* noot 27.

⁷⁶ Y. Lejeune (1976-77), "La mer territoriale fait-elle partie du territoire de la province de Flandre occidentale?", *AP*, (4), 338-339 (332).

zou dit de provincie West-Vlaanderen zijn, en behoort de BTZ dus tot het grondgebied van het Vlaamse Gewest/ de Vlaamse Gemeenschap.⁷⁷ Het belang hiervan in het kader van deze uiteenzetting is dat wanneer de BTZ tot het Vlaamse grondgebied behoort, de Vlaamse overheid, met uitsluiting van de federale overheid, bevoegd is om decreten uit te vaardigen om de bescherming van het OCE in de BTZ te reguleren.

Het lijkt er momenteel niet naar dat deze redenering binnenkort in de praktijk zal worden toegepast. Ten eerste is, zoals hierboven reeds vermeld, het grondgebied van het Vlaams Gewest gedefinieerd in artikel 2 van de hervormingswet 1980. Deze definitie neemt de territoriale zee niet in aanmerking als een deel van het Belgisch grondgebied. Ten tweede gaat deze redenering in tegen de huidige adviespraktijk van de Raad van State. Ten slotte, is het duidelijk dat deze redenering op het wetgevend niveau niet wordt gevolgd, aangezien het de federale overheid is die nog maar recent (april 2014) een nieuwe wet heeft uitgevaardigd betreffende de vondst en de bescherming van OCE gevonden in het BDNZ. Als laatste opmerking binnen dit onderdeel dient te worden vermeld dat zelfs in de veronderstelling dat de territoriale zee inderdaad een deel uitmaakt van het Vlaamse grondgebied, de problemen voor wat betreft OCE bescherming dan nog niet volledig zouden zijn opgelost. Het probleem verschuift gewoon, aangezien onder bovenstaande redenering de federale overheid wel nog steeds bevoegd is voor OCE gevonden in de Belgische EEZ en op het Belgisch continentaal plat.⁷⁸

2.4. Conclusie

De bevoegdheid om wetgeving uit te vaardigen voor het beheren en beschermen van OCE in het BDNZ komt toe aan de federale overheid. De Gewesten en Gemeenschappen zijn wel degelijk materieel bevoegd voor de bescherming van het erfgoed, maar het BDNZ valt territoriaal niet onder de bevoegdheid van het Vlaamse Gewest. De enkele auteurs die dit betwisten en menen dat de BTZ wel degelijk deel uitmaakt van het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen, vinden geen steun in de adviespraktijk van de Raad van State, in de rechtsleer of in de huidige realiteit waarbij de federale overheid de wetgevende instantie is voor OCE gevonden in het BDNZ. Dit verandert echter niets aan het feit dat de Gemeenschappen en Gewesten een aanzienlijk grotere expertise hebben uitgebouwd aangaande de bescherming van cultureel erfgoed dan de federale overheid. Het is dan ook aanbevolen dat de federale overheid zoveel mogelijk gebruik maakt van deze expertise door een nauwe samenwerking uit te bouwen met de Vlaamse overheid en haar agentschappen gespecialiseerd in erfgoedbescherming. Dergelijke samenwerking kan alleen maar bijdragen tot een kwalitatief beschermingsbeleid voor het OCE.

3. De wet betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water en het Koninklijk besluit

De wet betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water⁷⁹ werd aangenomen op 4 april 2014. Deze wet vervangt de wet van 9 april 2007 betreffende de vondst en bescherming van

⁷⁷ Van Eeckhoutte Paper 2006, *supra* noot 72, 27 e.v.

⁷⁸ Maes en Cliquet 1996, *supra* noot 70, 167-168.

⁷⁹ Wet 4 april 2014 betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *BS* 18 april 2014, 33729.

wrakken⁸⁰, welke door gebrek aan Koninklijk besluit nooit in werking is getreden.⁸¹ Ook de OCE-wet vereist een Koninklijk besluit om in werking te treden. Het Koninklijk besluit ter uitvoering van de OCE-wet werd ondertekend op 25 april 2014. Het heeft als doel de bepalingen vervat in de OCE-wet te verduidelijken en verder uit te werken. De OCE-wet en het OCE-KB zijn in werking getreden op 1 juni 2014.

Een van de doelstellingen van de OCE-wet was om de bepalingen en de principes van UNESCO 2001 te implementeren. België ratificeerde UNESCO 2001 op 5 augustus 2013 en het verdrag trad in België in werking op 5 november 2013.⁸² In welke mate dit verdrag dan ook effectief is geïmplementeerd in de OCE-wet, wordt verder in deze uiteenzetting uitvoerig besproken. Eerst volgt er een analyse van de bepalingen en verplichtingen die de OCE-wet omvat, waarbij hier en daar reeds een korte verwijzing naar UNESCO 2001 terug te vinden is.

3.1. Toepassingsgebied

De OCE-wet is van toepassing op "vondsten in de territoriale zee van België" en op "vondsten in de Belgische exclusieve economische zone en op het continentaal plat die zich ten minste 100 jaar onder water bevinden" (art.3). Vondsten uit de Belgische EEZ of vanop het Belgisch continentaal plat moeten zich, zoals ook is vereist onder UNESCO 2001, minstens 100 jaar onder water bevinden om te kwalificeren als OCE en op die manier te worden beschermd. Voor vondsten in de territoriale zee is geen tijds criterium vervat in de OCE-wet. Dit betekent dat bijvoorbeeld ook restanten uit WO I en WO II onder de OCE-wet kunnen worden beschermd. Wanneer er echter oorlogsrestanten worden ontdekt in de EEZ of op het continentaal plat, zullen deze niet onder het toepassingsgebied van de OCE-wet vallen (hierbij moet wel de opmerking worden gemaakt dat aangezien WO I begon in 1914, vanaf dit jaar de eerste restanten vanuit WO I de grens van 100 jaar onder water zullen overschrijden en dus ook onder de OCE-wet zullen komen te vallen wanneer ze op het continentaal plat of in de EEZ zijn gevonden). Door geen tijds criterium op te leggen voor vondsten in de territoriale zee, is België verder gegaan dan wat vereist was onder UNESCO 2001. Hier

---

⁸⁰ Wet 9 april 2007 betreffende de vondst en de bescherming van wrakken, *BS* 21 juni 2007, 34237.

⁸¹ Deze zogenaamde wrakkenwet was het eerste Belgische juridische instrument inzake de bescherming van een gedeelte van het OCE, namelijk de bescherming van wrakken en wrakstukken. Opdat deze wet in werking zou treden, was een Koninklijk besluit vereist. Dit Koninklijk besluit is er echter nooit gekomen, waardoor de 'wrakkenwet' van 2007 geen juridisch effect heeft gehad.

⁸² Wet 6 juli 2013 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen te Parijs op 2 november 2001, *BS* 25 oktober 2013, 82228;

Decreet van de Vlaamse Overheid van 16 juli 2010 houdende instemming met het verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen in Parijs op 2 november 2001, *BS* 9 augustus 2010, 50843;

Decreet van de Waalse overheidsdienst van 26 april 2012 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen op 2 november 2001 en opgemaakt te Parijs op 6 november 2001, *BS* 22 mei 2012, 29469;

Decreet van de Franse gemeenschap van 19 april 2012 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen op 2 november 2011 en opgemaakt te Parijs op 6 november 2001, *BS* 26 juni 2012, 35504;

Ordonnantie van 4 september 2008 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, goedgekeurd op 2 november 2001 en gedaan te Parijs op 6 november 2001, *BS* 30 september 2008, 51223;

Decreet van de Duitstalige gemeenschap van 19 Maart 2012 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen in Parijs op 2 november 2001, *BS* 18 april 2012, 24188.

geldt het tijds criterium van 100 jaar voor alle vondsten, onafhankelijk van in welke maritieme zone ze worden gevonden. Onder de Belgische wetgeving kunnen met andere woorden meer vondsten als OCE worden beschermd dan het geval is onder UNESCO 2001.

Artikel 2 van de OCE-wet verduidelijkt wat nu precies kwalificeert als een vondst. Deze definitie is gebaseerd op de definitie zoals die kan worden terug gevonden in UNESCO 2001.⁸³ Een vondst in de betekenis van de OCE-wet is: "elke ontdekking van sporen van menselijke aanwezigheid met een cultureel, historisch of archeologisch karakter die zich deels of volledig, tijdelijk of permanent onder water bevinden, met name:" 1) "vindplaatsen, structuren, gebouwen, voorwerpen en menselijke resten alsook hun archeologische en natuurlijke context", 2) "schepen, luchtvaartuigen, andere vervoermiddelen of delen daarvan met hun vracht of inhoud alsook hun archeologische en natuurlijke context" en 3) "prehistorische voorwerpen; (...) waarvan de ontdekker redelijkerwijze kan vermoeden dat het cultureel erfgoed onder water is en die nog niet geregistreerd werden overeenkomstig artikel 7." (art.2). Net zoals ook het geval was bij UNESCO 2001 is de definitie die gegeven wordt aan vondsten die mogelijks als OCE kunnen worden beschouwd, zeer ruim. Allerlei soorten voorwerpen, constructies en sites kunnen onder het beschermingsregime van de OCE-wet vallen, alsook hun archeologische en natuurlijke context. De reden waarom de tweede voorwaarde, namelijk "waarvan de ontdekker redelijkerwijze kan vermoeden dat het cultureel erfgoed onder water is", is opgenomen in de definitie van een vondst, is om te vermijden dat melding zou worden gedaan van allerlei voorwerpen waarvan het overduidelijk is dat deze niets te maken hebben met OCE, zoals een verloren emmertje of een plastic fles. Er moet worden opgemerkt dat een groot verschil met UNESCO 2001 is dat de OCE-wet bovenstaande definitie gebruikt voor vondsten, terwijl dit onder UNESCO 2001 de definitie is voor OCE. Het kwalificeren van een vondst als OCE gebeurt onder de OCE-wet pas op een later tijdstip. De OCE-wet is niet van toepassing op (stukken van) scheepswrakken die vallen onder het toepassingsgebied van de Internationale Conventie inzake de verwijdering van wrakken gesloten in Nairobi op 18 mei 2007⁸⁴, op pijpleidingen en kabels die op de bodem van de zee liggen, en op andere installaties dan pijpleidingen en kabels die zich op de bodem van de zee bevinden en die nog steeds in gebruik zijn (art.4). Ook dit is gelijklopend met de uitzonderingen bepaald in UNESCO 2001.

---

⁸³ MvT bij wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3397/001, art. 2 (hierna MvT OCE-wet).

⁸⁴ Decreet van het Vlaamse Parlement van 12 juli 2013 houdende instemming met het internationaal verdrag van Nairobi betreffende de verwijdering van wrakken, 2007, en de bijlage, opgemaakt in Nairobi op 18 mei 2007, *BS* 13 Augustus 2013, 53256.

⁸⁵ De verdrag van Nairobi is van toepassing op 'nieuwe' scheepswrakken. Aangezien onder de OCE-wet niet is vereist dat scheepswrakken in de territoriale zee reeds 100 jaar onder water liggen om onder de bescherming van deze wet te vallen, is het belangrijk de 'nieuwe' wrakken, zoals bepaald in het verdrag van Nairobi, uit te sluiten uit het toepassingsgebied. MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 4.

Dit verdrag is anno maart 2014 nog niet geratificeerd, maar de administratie is wel reeds bezig aan de voorbereiding hiervan. Verslag van de Commissie voor de financiën en voor de economische aangelegenheden uitgebracht door Mevrouw Vermeulen op 25 maart 2014 bij wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *Parl. St.* Senaat 2013-2014, nr. 5-2773/2, 2-3 (hierna Vermeulen verslag 2014)

3.2. Beschermingsmaatregelen

Wanneer een persoon een vondst ontdekt in de BTZ, in de EEZ of op het continentaal plat, moet hij dit zonder verwijl elektronisch melden aan de ontvanger der OCE (de ontvanger)(art.5 §1) via de website www.vondsteninzee.be of via mail naar gouverneur@west-vlaanderen.be. Er is bewust voor gekozen om geen strikte termijn te hanteren waarbinnen de vondst moet worden gemeld omdat dit vinders zou kunnen afschrikken een melding te doen nadat de termijn is verstreken. De melding moet binnen een korte, maar redelijke termijn gebeuren.⁸⁶ Het OCE-KB legt vast dat de gouverneur van West-Vlaanderen de rol van ontvanger zal uitoefenen. Anno 2014 is dit Carl Decaluwé. Ter ondersteuning van de taak van de gouverneur is een protocol tot stand gebracht tussen het Vlaamse Gewest, vertegenwoordigd door de administrateur-generaal van het AOE, en de gouverneur.⁸⁷ In dit protocol is vastgelegd dat het AOE, de eerste twee jaar na het in werking treden van de OCE-wet, de gouverneur adviseert over allerlei aspecten van zijn taak zoals het registreren, bekendmaken en bewaren van een vondst; het verlenen van machtigingen voor het boven water brengen van OCE alsook het verrichten van werkzaamheden aan *in situ* bewaard erfgoed; en het opstellen van onderzoeksrapporten betreffende de erfgoedwaarde van gemelde vondsten (art. 2 protocol). Na de eerste twee jaar zal de adviseringsrol van het AOE afnemen en evolueren naar een 2de-lijnsadvies waarbij het AOE mogelijks deel zal uitmaken van een adviesraad (art. 3 protocol). Naast het verlenen van advies, moet het AOE ervoor zorgen dat alle beschikbare data inzake OCE van het laatste decennium toegankelijk is voor de gouverneur (art. 4 protocol).

Een van de taken die de gouverneur heeft, is het verlenen van toestemming voor het intentioneel naar boven brengen van een vondst. Zonder de voorafgaande toestemming van de ontvanger, is het immers verboden een vondst intentioneel boven water te brengen (art.6 §1). Aangezien het hier enkel gaat over het intentioneel naar boven brengen van vondsten, betekent dit dat niemand verantwoordelijk kan worden gehouden voor het accidenteel boven water halen van een vondst, bijvoorbeeld door baggerwerken of zandextractie.⁸⁸ Dit is in feite een belangrijk hiaat in de OCE-wet. Er is met name geen enkele bepaling opgenomen inzake werkzaamheden die ongewenste neveneffecten hebben op het OCE in het BDNZ. Hier wordt verder in deze uiteenzetting dieper op ingegaan.

Wanneer menselijke resten worden ontdekt, moeten deze met respect worden bejegend (art. 5§3). Dit artikel implementeert artikel 2(9) UNESCO 2001 zoals de Raad van State had aanbevolen in haar advies.⁸⁹ Art.5§3 is van toepassing op zowel menselijke resten die onder water zijn gevonden als menselijke resten die reeds boven water zijn gebracht.⁹⁰

Het OCE-KB bepaalt welke gegevens moeten worden doorgegeven bij de melding aan de ontvanger. De volgende elementen zijn verplicht: de identiteitsgegevens en contactgegevens van de persoon die

---

⁸⁶ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, 5.

⁸⁷ Protocol tussen het Vlaamse Gewest, bij delegatie vertegenwoordigd door mevrouw Sonja Vanblaere, administrateur-generaal van het Agentschap Onroerend Erfgoed, en de gouverneur van de provincie West-Vlaanderen in het kader van de uitvoering van de wet betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, 2014, niet gepubliceerd.

⁸⁸ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 6.

⁸⁹ Adv. RvS 54.639/3, *supra* noot 26, 9.

⁹⁰ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 5.

de vondst meldt, de coördinaten van de site, de datum van de vondst en een algemene beschrijving van de vondst. Andere gegevens zijn optioneel: de geschatte afmetingen van de vondst, informatie over het materiaal waaruit de vondst is vervaardigd en een duidelijke foto van de vondst (art. 2 KB). De ontvanger heeft de plicht om een elektronisch register aan te leggen waarin al de gemelde vondsten worden opgenomen en dat toegankelijk is voor het publiek. Wanneer echter het publiek maken van informatie over een bepaalde vondst een gevaar of risico inhoudt voor het bewaren van die vondst, zal deze niet in het register worden opgenomen. Dit is de implementatie van artikel 19,3 UNESCO 2001. Het OCE-KB bepaalt dat de eerste vier punten zoals vermeld in artikel 2 van dat besluit (*supra*) moeten worden opgenomen in het register. Verder moeten ook, wanneer deze informatie werd gemeld, de geschatte afmetingen van de vondst en de informatie over het materiaal waaruit de vondst vervaardigd is, worden toegevoegd aan het register. Ten slotte is het verplicht de datum waarop de vondst is gemeld, alsook, indien van toepassing, de beslissing van de minister zoals bedoeld in artikel 8, §1 van de OCE-wet (*infra*) in het register op te nemen (art 3 KB). Vondsten die ontdekt werden voordat de OCE-wet in werking trad, kunnen ook in het register worden ingeschreven. Op deze manier wordt een databank gecreëerd voor al het OCE gevonden in het BDNZ.⁹¹ Met betrekking tot de vondsten gemeld overeenkomstig artikel 5§1 stelt de ontvanger een onderzoeksrapport op. In dit rapport geeft de ontvanger een gemotiveerd advies aan de federale minister tot wiens bevoegdheid OCE behoort (de minister) (art.2, 5°) over de vraag of de vondst al dan niet kan worden beschouwd als OCE. Voor vondsten die zijn ontdekt in de Belgische EEZ of op het Belgisch continentaal plat, moet de ontvanger bij het opstellen van zijn onderzoeksrapport overleg plegen met de staten die een verklaring zoals bedoeld in artikel 9.5. van UNESCO 2001⁹² hebben afgelegd ten aanzien van België (art.8§1). Deze verplichting voor België om overleg te plegen kan worden teruggevonden in artikel 10.3 UNESCO 2001. Na het ontvangen van dit advies bepaalt de minister autonoom of de gemelde vondst kan worden gekwalificeerd als OCE. Wanneer de minister beslist dat het inderdaad om OCE gaat, kunnen verdere maatregelen worden genomen voor de bescherming ervan. De Koning heeft de mogelijkheid om het OCE *in situ* te beschermen en om hiertoe de nodige maatregelen van zowel individuele als reglementaire aard te nemen. De impact die deze maatregelen mogelijk kunnen hebben op activiteiten in de omgeving dient te worden afgewogen, en een advies van de Raadgevende Commissie bedoeld in artikel 5bis §3 van de wet mariene milieu moet worden ingewonnen. Deze Raadgevende Commissie en zijn procedures zijn door de Koning ingesteld bij het Koninklijk besluit van 13 november 2012 betreffende de instelling van een Raadgevende Commissie en de procedure tot aanneming van een maritiem ruimtelijk plan in de Belgische zeegebieden⁹³ (KB ter instelling van de Raadgevende Commissie). De Raad van State heeft er in haar advies op gewezen dat de procedure zoals deze is bepaald in het KB ter instelling van de Raadgevende Commissie niet is afgestemd op het beschermen van OCE en dat daartoe een andere procedure zou moeten worden uitgewerkt. De reactie van de gemachtigde hierop

---

⁹¹ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 7.

⁹² Iedere verdragsluitende staat kan ten aanzien van een andere verdragsluitende staat in wiens EEZ of op wiens continentaal plat het OCE zich bevindt een verklaring afleggen waarin gevraagd wordt om geconsulteerd te worden over de manier waarop het OCE effectief zal worden beschermd. Dergelijke verklaring moet gebaseerd zijn op een verifieerbare link, voornamelijk een culturele, historische of archeologische link, met het OCE. Art. 9.5. UNESCO 2001.

⁹³ KB 12 november 2012 betreffende de instelling van een Raadgevende Commissie en de procedure tot aanneming van een marien ruimtelijk plan in de Belgische zeegebieden, BS 28 november 2012, 76072.

verduidelijkte dat de bescherming *in situ* van OCE een invloed heeft op het marien ruimtelijk plan aangezien het gebied waar het wrak zich bevindt exclusief moet worden voorbehouden voor het OCE. De andere economische sectoren, zoals de bagger-, zandwinning- en visserijsector, moeten hier rekening mee houden. Door gebruik te maken van de bovenstaande procedure kan iedere sector zijn eventuele opmerkingen geven, wat de kans biedt om een beslissing te nemen die met alle aspecten rekening houdt. Daarenboven geeft deze bepaling uitvoering aan regel 9 van de Annex bij UNESCO 2001, dat het opstellen van een projectplan voor werkzaamheden vereist. Desalniettemin gaf de Raad van State toch de aanbeveling een aangepaste procedure uit te werken.⁹⁴ De Memorie van toelichting stelt dat het gebruik van de procedure van het KB ter instelling van de Raadgevende Commissie inderdaad niet geschikt was om OCE te beschermen. Echter is de Raadgevende Commissie wel het meest geschikte orgaan om een nuttige inbreng te leveren in de bescherming van het OCE. Deze Commissie is immers samengesteld uit "vertegenwoordigers van al de verschillende departementen die activiteiten op zee vertegenwoordigen en uit vertegenwoordigers van het Vlaamse Gewest." De Raadgevende Commissie kan dus alle verschillende aspecten opnemen in haar advies (sociaal, economisch, cultureel...). Bovendien heeft de bescherming *in situ* van OCE een invloed op de mariene ruimtelijke planning, aangezien, zoals reeds vermeld, andere activiteiten kunnen worden uitgesloten op de plaats waar het beschermde wrak ligt.⁹⁵ De beschermde sites moeten dus worden aangeduid op zeekaarten. De ontvanger zal daartoe moeten samenwerken met de bevoegde dienst van het bevoegde Gewest.⁹⁶

Bescherming *in situ* geniet de voorkeur (art. 8§3) boven het uitvoeren van werkzaamheden aan OCE overeenkomstig artikel 2.5 UNESCO 2001. Het uitvoeren van werkzaamheden aan OCE dat *in situ* wordt beschermd, is alleen mogelijk mits het verkrijgen van een machtiging van de ontvanger. De ontvanger dient bij het verlenen van toestemming de regels zoals vervat in de Annex bij UNESCO 2001 te respecteren (art.8§3). Hij moet deze opnemen in zijn machtiging voor het uitvoeren van werkzaamheden.⁹⁷ Het is niet toegelaten werkzaamheden uit te voeren aan een scheeps- of vliegtuigwrak van een staat⁹⁸ zonder de toelating van die vlaggenstaat. Deze regel is gebaseerd op het beginsel van de staatsimmunititeit.⁹⁹ Wanneer er echter een onmiddellijke bedreiging is voor het wrak, door een menselijke activiteit of welke oorzaak dan ook, inclusief plunderingen, kan de ontvanger zijn toestemming verlenen voor het uitvoeren van werkzaamheden, indien nodig zonder de voorafgaande toestemming van de vlaggenstaat (art.6§2). Deze regel implementeert de artikelen 7.3 en 10.7 van UNESCO 2001. Onder de term werkzaamheden in de context van de OCE-wet moet worden begrepen "activiteiten waarvan het cultureel erfgoed onder water hoofdzakelijk het voorwerp is en die het erfgoed fysiek kunnen aantasten of er rechtstreeks of onrechtstreeks andere schade aan kunnen veroorzaken." (art.2, 7°). Het is niet altijd mogelijk om OCE *in situ* te bewaren. In

⁹⁴ Adv. RvS 54.639/3, *supra* noot 26, 12-13.

⁹⁵ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 8.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ "Schepen en luchtvaartuigen van een staat: oorlogsschepen en andere schepen of luchtvaartuigen die het eigendom waren van een staat of onder zijn gezag stonden, die op het tijdstip dat ze zonken uitsluitend werden gebruikt ten behoeve van niet-commerciële doeleinden van openbare dienstverlening en die als dusdanig zijn geïdentificeerd en die voldoen aan de begripsomschrijving van cultureel erfgoed onder water" Art. 2°2 Wet Erfgoed.

⁹⁹ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 6.

dat geval kan de Koning beslissen dat het OCE niet *in situ* moet worden bewaard waarna de eigenaar van het OCE volgens de procedure van de artikelen 10-14 OCE-wet moet worden geïdentificeerd (*infra*).

De ontvanger heeft de taak ervoor te zorgen dat het OCE bekend wordt gemaakt via een website die toegankelijk is voor het publiek. Deze bekendmaking moet de datum vermelden vanaf wanneer de periode van 9 maand begint te lopen zoals bedoeld in de artikelen 10 en 11 van de OCE-wet (*infra*).¹⁰⁰ De ontvanger moet verder de directeur-generaal van UNESCO in kennis stellen van het OCE (art.9).

Het is verboden om vondsten te bezitten of te verhandelen die niet in overeenstemming met de OCE-wet werden bekomen (art.15), op straffe van verbeurdverklaring (art.18). In de Memorie van toelichting is verduidelijkt dat vondsten die niet in overeenstemming met de OCE-wet zijn bekomen vondsten zijn die boven water zijn gehaald zonder dat dit gemeld is aan de ontvanger. Of ook andere vondsten onder deze regel kunnen vallen en dus verbeurd kunnen worden verklaard, bijvoorbeeld vondsten die wel zijn gemeld, maar die vervolgens toch boven water worden gehaald zonder toestemming van de ontvanger, is niet duidelijk. Artikel 15 vormt de gedeeltelijke implementatie van het principe dat OCE niet commercieel mag worden gebruikt, zoals vervat in UNESCO 2001.¹⁰¹

Een schip dat gerechtigd is de Belgische vlag te voeren, mag niet worden ingezet voor werkzaamheden die strijdig zijn met UNESCO 2001 (art.16). Dit verbod geldt voor schepen onder de Belgische vlag wereldwijd.¹⁰²

Op inbreuken van de OCE-wet staan zowel gevangenisstraffen als geldboetes. De gevangenisstraf wordt verhoogd wanneer de inbeuk betrekking heeft op een schip of luchtvaartuig van een staat (art.17).

Zoals vermeld hebben staatsschepen een apart statuut onder zowel de OCE-wet als onder UNESCO 2001, dat gebaseerd is op het beginsel van de immuniteit van schepen of luchtvaartuigen die toebehoren aan een andere staat. Dit is van groot belang voor het BDNZ aangezien een aanzienlijk deel van de schepen die hier worden gevonden oorlogsschepen zijn die toebehoren aan andere staten. Bij een aantal van deze schepen is (een deel van) de bemanning mee met het schip gezonken. Dit zijn de zogenaamde 'war graves'. De vraag die vervolgens rijst is of er een specifiek beschermingsstatuut moet worden toegekend aan deze schepen? Met andere woorden, bestaat er internationale regelgeving/ een internationale gewoonte om 'war graves' op een specifieke manier te gaan beschermen, bijvoorbeeld altijd *in situ*, aangezien deze de laatste rustplaats vormen voor militairen en hiervoor het gepaste respect moet worden opgebracht. Dit is een zeer specifieke materie die onderzoek vereist naar statenpraktijk om de internationale gewoontes en regels te kunnen onderscheiden. Gezien de relevantie van deze vraag voor het BDNZ, zal dit dan ook het voorwerp uitmaken van toekomstig onderzoek binnen het SeArch project.

---

¹⁰⁰ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 9.

¹⁰¹ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 8.

¹⁰² MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 16.

3.3. Eigendomsrecht

Wanneer een vondst is gemeld overeenkomstig artikel 5§1, wordt deze vanaf het ogenblik van de melding de eigendom van de Belgische staat. Volgens de Memorie is het noodzakelijk dat de Belgische staat in eerste instantie de eigendom van de vondst verwerft om zo de door UNESCO 2001 opgelegde beschermingsplicht te kunnen vervullen. Dit betekent echter niet dat de oorspronkelijke eigenaars hun eigendom hierdoor definitief verliezen. Deze kunnen hun eigendomsrechten hersteld zien zoals bepaald onder artikel 10 (*infra*).¹⁰³ Afwijkend van de regel dat de Belgische staat de eigendom verkrijgt van gemelde vondsten, blijft een staatsschip of staatsluchtvaartuig en alle onderdelen hiervan de eigendom van de staat die de eigenaar was op het ogenblik van zinken (art. 5§2). De Raad van State stelde zich in haar advies de vraag op basis waarvan de Belgische staat het recht heeft om het eigendomsrecht van vondsten ontdekt in de EEZ of op het continentaal plat op te eisen. België heeft immers geen soevereiniteit in deze maritieme zones, in tegenstelling tot in de territoriale zee, maar kan slechts enkele doel gebonden soevereine rechten uitoefenen (art. 77 en 55 UNLCOS 1982). De gemachtigde verklaarde dat niemand in zijn eigendomsrecht wordt geschonden, aangezien de eigendomsoverdracht naar de Belgische staat maar van tijdelijke aard is en dat de eigenaar of eventueel de vinder uiteindelijk zijn eigendomsrecht kan opeisen (*infra*). Zonder deze tijdelijke eigendomsoverdracht naar de Belgische staat zou het immers onmogelijk zijn een effectieve bescherming in de EEZ te garanderen en kan België bijgevolg zijn internationaalrechtelijke verplichtingen niet nakomen. De Raad van State was niet volledig overtuigd door deze uiteenzetting. In het advies werd gezegd dat UNESCO 2001 nergens in een dergelijke eigendomsoverdracht voorziet. In artikel 3 UNESCO 2001 staat dat de bepalingen in het verdrag geen invloed hebben op de plichten van staten onder het internationaal recht, met inbegrip van het Zeerechtverdrag. Met andere woorden moet UNESCO 2001 conform het Zeerechtverdrag (UNCLOS) worden uitgelegd en toegepast. De Raad van State stelde zich verder de vraag of de eigendomsverkrijging door de Belgische staat van OCE gevonden in de EEZ wel noodzakelijk en proportioneel is om de door UNESCO 2001 beoogde bescherming te verwezenlijken.¹⁰⁴ In de Memorie van toelichting wordt deze kritiek geadresseerd door te stellen dat dit wel degelijk noodzakelijk is voor een efficiënte bescherming en door aan te tonen dat de kans dat het eigendomsrecht van het OCE aan een ander toebehoort minimaal is. Zo stelt de Memorie dat volgens art. 4 UNESCO 2001 het schattenrecht enkel kan worden ingeroepen wanneer een maximale bescherming wordt gewaarborgd. De vinder kan zich dus in eerste instantie al nooit op het schattenrecht beroepen om de eigendom te verkrijgen. Daarnaast is de OCE-wet in de EEZ enkel van toepassing voor vondsten die reeds 100 jaar onder water liggen. Er zullen dus bijna geen eigenaars of rechtsopvolgers meer zijn die nog hun eigendomsrecht kunnen bewijzen. Ten slotte wordt vermeld dat de eigendomsoverdracht naar de Belgische overheid niet geldt voor schepen en onderdelen van schepen die de eigendom zijn van een andere staat. Het aantal vondsten in de EEZ waarbij de in eerste instantie overdracht van het eigendomsrecht aan de Belgische staat een probleem zou vormen is dus minimaal. Daarnaast moet er ook op worden gewezen dat het overdragen van het eigendomsrecht aan de Belgische staat in het belang is van de oorspronkelijke eigenaar. Wanneer er kosten moeten worden vergoed die gemaakt zijn voor de bescherming van OCE, kunnen deze kosten op de eigenaar worden verhaald. De kosten voor werkzaamheden onder water kunnen hoog oplopen en daarom kan de oorspronkelijke eigenaar

¹⁰³ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 5.

¹⁰⁴ Adv. RvS 54.639/3, *supra* noot 26, 10-11.

ervoor opteren om niet opnieuw de eigenaar te worden.¹⁰⁵ De redenering in de Memorie van toelichting is nogal zwak. Er wordt niet aangetoond dat de Belgische staat inderdaad gerechtigd is om het eigendomsrecht van OCE uit de EEZ of vanop het continentaal plat in eerste instantie op te eisen, maar enkel dat deze regel in de praktijk toch niet zoveel effect zal hebben aangezien er slechts uitzonderlijk nog een eigenaar te vinden zal zijn van OCE dat reeds 100 jaar onder water ligt, en dat de maatregel in het belang van de eigenaars werkt. Daarenboven milderde de gemachtigde de kritiek van de Raad van State door te verklaren dat de eigendomsoverdracht slechts van tijdelijk aard is. Wanneer de Koning echter beslist het OCE *in situ* te beschermen, is er onder de OCE-wet geen mogelijkheid voor de eigenaar om zijn eigendom terug te verkrijgen. In dat geval blijft de eigendom bij de federale staat.

De minister beslist, zoals reeds vermeld, op basis van het rapport van de ontvanger of de vondst al dan niet als OCE kan worden beschouwd. Wanneer de minister beslist dat dit niet het geval is, verkrijgt de vinder het eigendomsrecht over de vondst, onverminderd hetgeen is bepaald in artikel 5§2 tweede lid. De vinder mag in dit geval zijn vondst boven water halen zonder de machtiging van de ontvanger. Indien de minister beslist dat het wel gaat om OCE, kan een natuurlijke of rechtspersoon binnen de termijn van negen maanden na de bekendmaking van het OCE op de website van de ontvanger bewijzen dat hij de eigenaar was van het OCE op het ogenblik van het zinken, en op deze manier het eigendomsrecht terug opeisen. Het bewijs van eigendom dient te worden geleverd aan de ontvanger. Het is de Koning die de eigendom van het OCE kan overdragen, nadat de natuurlijke persoon of rechtspersoon in kwestie de kosten heeft vergoed die reeds werden gemaakt met het oog op de bescherming van het OCE (art.10). Ook een openbaar bestuur, een instelling van openbaar nut of een erkend museum¹⁰⁶ kan binnen de termijn van negen maanden na de bekendmaking van het OCE aangeven de eigenaar te willen worden van het OCE. De Koning kan ook hier weer de eigendom overdragen nadat de kosten zijn vergoed die werden gemaakt met het oog op de bescherming van het OCE. Wanneer de periode van negen maanden zoals bedoeld in artikel 10 en 11 precies aanvangt, wordt vermeld bij de bekendmaking van het OCE (art.11). Wanneer overeenkomstig artikel 10 een natuurlijke of rechtspersoon bewijst de eigenaar te zijn van het OCE, en tegelijk een openbaar bestuur, een instelling van openbaar nut of een erkend museum te kennen geeft de eigenaar te willen worden overeenkomstig artikel 11, kan de Koning de eigendom aan het openbaar bestuur, de instelling van openbaar nut of het erkend museum overdragen nadat zij de natuurlijke persoon of rechtspersoon heeft vergoed voor de waarde van het OCE, waarover in een onderling akkoord overeenstemming is bereikt. Het bewijs van dit onderling akkoord moet worden voorgelegd aan de ontvanger. Indien er geen akkoord wordt bereikt over de waarde van het OCE, kan de Koning de eigendom overdragen aan de natuurlijke persoon of rechtspersoon overeenkomstig artikel 10, tweede lid (art.12). Wanneer het OCE niet wordt opgeëist overeenkomstig artikel 10 en er geen openbaar bestuur, instelling van openbaar nut of erkend museum eigenaar wenst te worden van het OCE overeenkomstig artikel 11, kan de Koning de eigendom aan de vinder overdragen. Deze laatste heeft echter het recht het eigendomsrecht te weigeren (art.13). In dit laatste geval blijft het OCE de eigendom van de staat. Wanneer de periode

---

¹⁰⁵ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 5.

¹⁰⁶ Dit is een museum erkend door een Belgische of buitenlandse overheid. MvT OCE-wet, *supra* noot 82, artt. 10-13.

van negen maanden zoals vermeld in artikel 10 en 11 is verstreken, maakt de ontvanger een voorstel inzake de toepassing van de artikelen 10-13 over aan de minister (art.14). De minister kan vervolgens, indien aan alle wettelijke voorwaarden is voldaan, een ontwerp van Koninklijk besluit aan het staatshoofd voorleggen waarin de eigendom van het OCE wordt overgedragen. Tegen deze beslissing staat het administratief beroep bij de Raad van State open.¹⁰⁷ Degene die uiteindelijk het eigendomsrecht verkrijgt heeft de plicht het OCE op te slaan, te bewaren en te beschermen met het oog op de conservering op lange termijn (art. 8§4). Deze laatste bepaling is pas na het advies van de Raad van State aan het wetsvoorstel toegevoegd. De Raad van State vermeldde immers in haar advies dat het beginsel van artikel 2.6 van UNESCO 2001 "Recovered underwater cultural heritage shall be deposited, conserved and managed in a manner that ensures its long-term preservation." niet was opgenomen in het wetsontwerp.¹⁰⁸ De Memorie van toelichting verduidelijkt dat het wetsontwerp daar reeds gedeeltelijk uitvoering aan gaf door te stellen dat een museum eventueel de eigenaar van het OCE kan worden. Ter verdere verduidelijking is dan toch art.8§4 toegevoegd waarin is bepaald dat de eigenaar het OCE moet opslaan, bewaren en beheren met het oog op de conservatie op lange termijn.¹⁰⁹ De eigendomsregeling zoals hierboven uiteengezet is alleen van toepassing indien het OCE niet *in situ* wordt bewaard. Wanneer het OCE wel *in situ* wordt bewaard, gelden de artikelen 10-13 niet (art.8 §3 en §4).

In de eigendomsregeling zoals vervat in de OCE-wet vinden we het tweede deel van de implementatie van het verbod op commerciële exploitatie zoals bepaald in UNESCO 2001 terug. Het erfgoed zal immers ofwel *in situ* worden beschermd waarbij de Koning de nodige beschermingsmaatregelen kan nemen, ofwel zal het eigendomsrecht worden overgedragen aan de oorspronkelijke eigenaar of aan een instantie zoals vermeld in artikel 11. Deze bepalingen verhinderen de commerciële exploitatie van het OCE. Dit betekent echter niet dat op geen enkele manier een financieel voordeel mag worden gehaald uit het OCE. Binnen een museum mag het erfgoed worden tentoongesteld voor het publiek. Ook de eigenaar mag beschikken over het goed zolang het opgeslagen, bewaard en beheerd wordt met het oog op de conservering op lange termijn.¹¹⁰

Zoals reeds vermeld worden vondsten die niet werden gemeld overeenkomstig artikel 5§1, en die onrechtmatig in het bezit zijn van iemand of worden verhandeld, verbeurd verklaard. Dit betekent dat de vondst de eigendom wordt van de staat.¹¹¹

In haar advies bij het wetsontwerp merkte de Raad van State op dat artikel 4 (b) en (c) van UNESCO 2001 inzake het bergings- en schattenrecht niet werden geïmplementeerd.¹¹² Artikel 4 UNESCO 2001 stelt dat het bergings- en schattenrecht slechts van toepassing kan zijn wanneer cumulatief aan drie voorwaarden is voldaan: "Ten eerste moet de bevoegde dienst hebben ingestemd met het toepassen van het bergingsrecht of het recht van schatten, vervolgens moet de activiteit in overeenstemming

---

¹⁰⁷ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 14.

¹⁰⁸ Adv. RvS 54.639/3, *supra* noot 26, 9.

¹⁰⁹ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 8.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 18.

¹¹² Adv. RvS 54.639/3, *supra* noot 26, 9.

zijn met het verdrag en tot slot moet er een maximale bescherming worden gewaarborgd bij elke bergingsactie."¹¹³ De Memorie van toelichting repliceert hierop door te stellen dat deze bepaling wel degelijk impliciet was opgenomen in het wetsontwerp. In artikel 6 is immers bepaald dat het verboden is een vondst intentioneel boven water te halen, wat het bergingsrecht automatisch uitsluit. Artikel 5§2 bepaalt dat vondsten, met uitzondering van vlieg- of vaartuigen die de eigendom zijn van een andere staat, automatisch de eigendom worden van de Belgische staat. Deze bepaling sluit het schattenrecht in eerste instantie uit. Pas wanneer de vondst geen OCE blijkt te zijn kan de vinder beschikken over de vondst conform het gewoonterechtelijk schattenrecht. In het geval dat het wel om OCE gaat, zijn er zoals gezegd twee mogelijkheden: 1. Het OCE wordt *in situ* bewaard, wat de toepassing van zowel het bergingsrecht als het schattenrecht uitsluit of 2. Het OCE wordt niet *in situ* bewaard en de eigenaar moet worden geïdentificeerd overeenkomstig de artikelen 10-13 van de OCE-wet. Het schattenrecht is onder deze artikelen enkel van toepassing wanneer de vinder uiteindelijk het eigendomsrecht verkrijgt (art. 13). Het bergingsrecht kan, afhankelijk van wie het eigendomsrecht verkrijgt, van toepassing zijn op zowel de oorspronkelijke eigenaar, een publieke entiteit zoals vermeld in art.11 als op de vinder (art. 10-13). In navolging van artikel 8§4 moeten al deze categorieën eigenaars echter het OCE opslaan, bewaren en beheren met het oog op de conservatie op lange termijn, wat invulling geeft aan de derde vereiste onder artikel 4 UNESCO 2001. Er mag dus geconcludeerd worden dat de drie voorwaarden van artikel 4 UNESCO 2001 wel degelijk, zij het indirect, zijn geïmplementeerd.¹¹⁴

3.4. Vragen Commissies tijdens bespreking wetsontwerp

Bij de bespreking van het wetsontwerp voor de OCE-wet zijn enkele vragen gesteld in verband met OCE in het BDNZ en de toepassing van de OCE-wet. Twee van deze vragen kwamen van de Commissie voor de infrastructuur, het verkeer en de overheidsbedrijven. De eerste vraag¹¹⁵ was of er nog veel wrakken te vinden zijn op de bodem van de Noordzee en of deze een gevaar vormen voor het scheepsverkeer. Minister Vande Lanotte antwoordde hierop dat er nog meer dan 250 wrakken op de bodem liggen die zeer waardevolle zaken bevatten. Alleen wanneer de scheepsvaart door hun aanwezigheid wordt belemmerd, zoals bijvoorbeeld het geval was bij de tricolor, moeten deze worden opgeruimd. De tweede vraag¹¹⁶ informeerde naar de mogelijkheid om specifieke maatregelen te nemen voor visrijke wrakken waarvan geweten is dat veel vissers zich daar ophouden. De minister antwoordde hierop dat het inderdaad mogelijk is om specifieke besluiten uit te vaardigen voor de bescherming van een bepaald wrak.¹¹⁷ Ook in de Commissie voor financiën en voor economische aangelegenheden werden enkele vragen gesteld, waarop minister Vande Lanotte een antwoord gaf. Zo verduidelijkte de minister onder andere dat de regeling die voorzien is in de OCE-wet voor de bescherming van OCE ongeveer gelijkloopt met deze die bestaat voor OCE gevonden in binnenwateren, dat de administratieve kosten van de ontvanger zullen worden gedragen door de provincie (de gouverneur heeft hieraan reeds zijn goedkeuring verleend) en dat

¹¹³ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, 6.

¹¹⁴ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, 6-7.

¹¹⁵ Deze vraag werd gesteld door de Heer David Geerts (sp.a).

¹¹⁶ Deze vraag werd gesteld door de Heer Bert Wollants (N-VA).

¹¹⁷ Verslag van de Commissie voor de infrastructuur, het verkeer en de overheidsbedrijven uitgebracht door Christophe Bastin op 17 maart 2014 bij wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *Parl. St. Kamer* 2013-2014, nr. 3397/002, 4.

voor het beheren van wrakken een oplistings zal worden gemaakt waarin staat welke specifieke maatregelen er moeten worden genomen voor een welbepaald wrak.¹¹⁸

3.5. Beschermde wrakken

Sinds het opmaken van de OCE-wet zijn reeds twee scheepswrakken via Ministerieel besluit aangeduid als OCE. Het eerste is de HMS Wakeful. Dit is een Britse torpedojager uit Wereldoorlog I die ook in wereldoorlog II nog werd ingezet. Het schip werd geraakt door een torpedo en zank in de nacht van 29 op 30 mei 1940. Hierbij is het in twee delen gebroken die zich nu in de Belgische territoriale zee bevinden. De HMS Wakeful is een oorlogsgraf voor een 700-tal bemanningsleden die mee gezonken zijn met het schip. Het Ministerieel besluit stelt dat er reeds een gedeeltelijke degradatie van het schip heeft plaatsgevonden, maar dat het nog 'voldoende coherent aanwezig is op de zeebodem'. Op 13 mei 2014 werd het schip dan ook aangeduid als OCE.¹¹⁹ Een tweede schip dat op diezelfde datum het juridisch statuut van OCE verkreeg is de West-Hinder. Dit schip heeft een historisch belang aangezien het behoort tot de eerste generatie van lichtscheperen. Deze droegen bij aan de veiligheid van de scheepsvaart alsook aan de economische ontwikkeling van het Noordzeegebied. De West-Hinder is gezonken in de nacht van 12 op 13 december 1912 en vormt het zeemansgraf voor 10 opvarenden. Ook dit schip is nog 'grotendeels in coherente vorm' terug te vinden op de plaats waar het is gezonken.¹²⁰ Welke maatregelen er zullen worden genomen ter bescherming van deze scheepswrakken is nog niet duidelijk. Hiertoe is eerst het advies van de Adviescommissie Mariene Ruimtelijke Planning vereist.

3.6. Conclusie

De OCE-wet is de eerste Belgische wet die het juridisch statuut van OCE reguleert. Samen met het OCE-KB trad het op 1 juni 2014 in werking, en ondertussen zijn reeds de eerste twee scheepswrakken, de HMS Wakeful en de West-Hinder, aangeduid als OCE. Op welke manier de OCE-wet concreet zal worden toegepast op deze scheepswrakken is echter nog niet duidelijk.

De OCE-wet heeft een ruim toepassingsgebied. Niet alleen omvat de definitie van een vondst bijna alle mogelijke types erfgoed, maar ook de tijdsvereiste van 100jaar, die in UNESCO 2001 in iedere maritieme zone van toepassing was, is weggelaten voor wat betreft de BTZ, wat toelaat om erfgoed uit WO I en II te beschermen. De OCE-wet heeft zeker het potentieel om als basis te dienen voor een coherent en efficiënt beschermingsregime voor OCE. Veel zal echter afhangen van hoeveel vondsten er worden gemeld aan de gouverneur, en in welke mate het mogelijk zal zijn binnen het Belgisch Marien Ruimtelijk Plan (*infra*) om OCE *in situ* te beschermen, alsook hoe erop controle zal worden uitgeoefend dat de bepalingen uit de OCE-wet worden nageleefd.

---

¹¹⁸ Vermeulen verslag 2014, *supra* noot 84, 2-3.

¹¹⁹ MB van 13 mei 2014 betreffende de bescherming van het scheepswrak HMS Wakeful als cultureel erfgoed onder water, nog niet gepubliceerd.

¹²⁰ MB 13 mei 2014 betreffende de bescherming van het scheepswrak West-Hinder als cultureel erfgoed onder water, nog niet gepubliceerd.

4. Implementatie UNESCO 2001 in de OCE-wet

Bij de bespreking van de bepalingen van de OCE-wet werd reeds sporadisch een verwijzing gemaakt naar de artikels en beginselen uit UNESCO 2001 die zijn opgenomen in de OCE-wet. In dit hoofdstuk wordt verder geanalyseerd in welke mate de OCE-wet UNESCO 2001 heeft geïmplementeerd.

4.1. Implementatie van de voornaamste bepalingen en principes

De meeste beginselen waarop UNESCO 2001 is gefundeerd kunnen worden teruggevonden in de OCE-wet, zoals bijvoorbeeld de voorkeur voor *in situ* bewaring, het principe dat het OCE op zo'n wijze moet worden bewaard en beheerd dat dit conservatie op lange termijn mogelijk maakt, het tonen van respect voor menselijke restanten en het verbod op commerciële exploitatie (art.2 UNESCO 2001). De gebruikte definities in de OCE-wet zijn quasi identiek aan deze uit UNESCO 2001 (art. 1 UNESCO 2001, art. 2 OCE-wet). Er wordt in de OCE-wet verder ook een verwijzing gemaakt naar de regels vervat in de Annex bij UNESCO 2001, zoals vereist onder artikel 7§2 UNESCO 2001. Artikel 8§3 van de OCE-wet stelt immers dat de ontvanger rekening moet houden met de regels vervat in de Annex bij het verlenen van zijn machtiging voor het uitvoeren van werkzaamheden aan *in situ* bewaard OCE. Onder artikel 14 van UNESCO 2001 zijn staten verplicht om maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat OCE bekomen in strijd met de bepalingen van UNESCO 2001 niet op hun grondgebied binnen komt, dat er niet in wordt gehandeld en dat het bezit van dergelijke goederen verboden is. Deze bepaling is overgenomen in artikel 15 OCE-wet waarin staat dat het verboden is om OCE dat niet in overeenstemming met de wet is bekomen te gaan verhandelen of zelfs te bezitten op straffe van verbeurdverklaring en een gevangenisstraf en/of boete. Het dient wel te worden vermeld dat de Memorie van toelichting bij de OCE-wet de indruk geeft dat artikel 15 alleen van toepassing is op vondsten die zijn boven water gebracht zonder dat zij zijn gemeld aan de ontvanger. Of vondsten die wel degelijk gemeld zijn, maar waarvoor geen toestemming is verkregen van de ontvanger om deze boven water te halen ook onder artikel 15 vallen, is onduidelijk.¹²¹ Een belangrijk aspect van de implementatie is uiteraard de vraag of België adequate sancties heeft opgelegd aan zijn onderdanen om een schending van de bepalingen vervat in de OCE-wet, en dus ook voor een groot deel de beginselen en artikels van UNESCO 2001, te vermijden. UNESCO 2001 vereist immers van de verdragspartijen dat ze sancties opleggen voor overtredingen van de maatregelen die genomen zijn ter implementering van UNESCO 2001. Aan deze sancties worden drie vereisten gesteld: 1. de sancties moeten streng genoeg zijn; 2. ze moeten het begaan van overtredingen afschrikken waar ze zich ook voordoen; en 3. het voordeel dat de overtreder heeft verkregen uit de illegale activiteit moet hem worden ontnomen (art. 17 UNESCO 2001). Wat betreft de eerste voorwaarde lijken de sancties vervat in de OCE-wet wel voldoende adequaat te zijn. Het gaat immers zowel om geldboetes als om een gevangenisstraf, waarbij de gevangenisstraf nog verzwaaard kan worden wanneer het gaat om een inbreuk die betrekking heeft op een schip of luchtvaartuig van een staat (art.17 OCE-wet). Artikel 18 van de OCE-wet implementeert de derde vereiste waaraan een sanctie moet voldoen. Wanneer een vondst immers onrechtmatig in bezit is genomen of werd verhandeld, wordt deze verbeurd verklaard en gaat de eigendom naar de Belgische staat. De overtreder wordt met andere woorden zijn voordeel verkregen uit de illegale activiteit ontnomen. Wat betreft de tweede vereiste die UNESCO 2001 stelt aan een adequate

---

¹²¹ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 15.

sanctie lijkt er toch een probleem te zijn. Aangezien het toepassingsgebied van de OCE-wet (grotendeels) beperkt is tot het BDNZ, zal het moeilijk zijn overtredingen te bestraffen 'waar ook ter wereld ze zich ook voordoen'. Dit is meteen het eerste punt uit UNESCO 2001 dat niet op voldoende wijze is geïmplementeerd in de Belgische wetgeving. Daarnaast zijn er nog twee belangrijke aspecten waaraan binnen dit rapport aandacht zal worden besteed die wel degelijk vervat zitten in UNESCO 2001, maar die niet of onvoldoende terug te vinden zijn in de Belgische wetgeving. Het gaat ten eerste om het gebrek aan regelgeving over werkzaamheden met ongewenste neveneffecten op OCE en ten tweede om een gebrek aan samenwerking en consultatie tussen België en de andere verdragspartijen bij UNESCO 2001. Deze drie aspecten worden hieronder uitgebreid behandeld.

4.2. Probleempunten in de implementatie

Vooraleer verder in te gaan op deze drie essentiële punten dient te worden vermeld dat België ook haar verplichting onder artikel 22 UNESCO 2001 nog niet is nagekomen. In dit artikel staat bepaald dat de verdragspartij voor de implementatie van UNESCO 2001 competente organisaties dient op te richten of de bestaande dient te versterken indien nodig. De namen en adressen van deze organisaties moeten worden gecommuniceerd aan de directeur-generaal van UNESCO. Dit is echter anno 2014 (juni) nog niet gebeurd.

4.2.1. Toepassingsgebied OCE-wet beperkt tot België

In UNESCO 2001 wordt in verschillende artikels de plicht opgelegd aan de verdragspartijen om hun onderdanen ook in de zee of op het grondgebied van andere staten bepaalde verplichtingen inzake OCE op te leggen. Onder artikel 9 UNESCO 2001 moeten de verdragspartijen hun onderdanen een meldingsplicht opleggen voor OCE dat ze ontdekken in de EEZ of op het continentaal plat van een derde verdragspartij of wanneer ze werkzaamheden willen uitvoeren aan dit OCE. Deze bepaling is niet geïmplementeerd in de OCE-wet, aangezien het toepassingsgebied hier beperkt is tot vondsten gedaan in het BDNZ. Is dit dan een gebrekkige implementatie van België uit? De bepalingen uit UNESCO 2001 zijn in principe volledig opgenomen in de Belgische wetgeving door de instemmingwet met het verdrag¹²² en zijn in principe dus bindend. Is dit echter voldoende? Ten eerste is er in dit specifiek geval het probleem dat UNESCO 2001 twee mogelijkheden biedt voor de aanmelding van OCE gevonden in de EEZ/op het continentaal plat van een andere verdragsstaat of werkzaamheden hieraan. België heeft niet gespecificeerd welke mogelijkheid er gevolgd moet worden door zijn onderdanen. Echter is in beide gevallen de melding aan de vlaggenstaat of aan het land waarvan de vinder de nationaliteit bezit, hier zijnde België, verplicht. Dus zou men kunnen stellen dat de Belgische onderdanen op zijn minst gebonden zijn een melding te doen aan België. Er is echter nog een tweede probleem. Aangezien België dit beginsel niet heeft geïmplementeerd in de OCE-wet, is er ook geen sanctie voorzien op het niet naleven van dit beginsel door een Belgische onderdaan. Artikel 14 van de Grondwet stelt dat "Geen straf kan worden ingevoerd of toegepast dan krachtens de wet" en in artikel 7 van het Europees verdrag voor de rechten van de mens zit de regel vervat dat "Niemand kan worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten, dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakte ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde. Evenmin zal een zwaardere straf worden opgelegd dan die welke ten tijde van het begaan van het

---

¹²² Wet 6 juli 2013 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen te Parijs op 2 november 2001, BS 25 oktober 2013, 82228.

strafbare feit van toepassing was." Aangezien er op dit moment geen straf staat op het niet melden van een vondst uit de EEZ/van op het continentaal plat van een derde staat of werkzaamheden hieraan, kan de vinder hier ook niet voor worden bestraft. Onder artikel 26 van het Weens verdragenverdrag¹²³ "Elk in werking getreden verdrag verbindt de partijen en moet door hen te goeder trouw ten uitvoer worden gelegd." is België er toe gehouden ook de bepaling vervat in artikel 9 UNESCO 2001 op een correcte en volledige manier ten uitvoer te leggen. Een gelijkaardige redenering gaat ook op voor artikel 16 UNESCO 2001. Onder dit artikel is bepaald dat België "shall take all practicle measures to ensure" dat zijn onderdanen alsook de schepen die varen onder de Belgische vlag niet betrokken zijn bij activiteiten gericht op OCE die niet conform de bepalingen van UNESCO 2001 zijn. Voor schepen is deze verbodsbepaling geïmplementeerd in artikel 16 OCE-wet. Wat betreft individuen met de Belgische nationaliteit is er echter geen gelijkaardige bepaling terug te vinden in de OCE-wet. Indien een Belgische onderdaan dus buiten het BDNZ een bepaling van UNESCO 2001 schendt, zal dit niet kunnen worden bestraft onder het Belgisch recht.

4.2.2. Werkzaamheden met ongewenste neveneffecten

De term werkzaamheden met ongewenste neveneffecten zijn werkzaamheden of activiteiten die in eerste instantie niet gericht zijn op OCE, maar die het OCE toch fysiek kunnen verstoren of er op een andere manier schade aan toebrengen (art 1,7 UNESCO 2001). Dit omvat een resem aan activiteiten die plaats vindt in het BDNZ zoals bijvoorbeeld baggerwerken, zand- en grindexploitatie, visserij en het plaatsen van windmolens. UNESCO 2001 stelt in artikel 5 "Each State Party shall use the best practicable means at its disposal to prevent or mitigate any adverse effects that might arise from activities under its jurisdiction incidentally affecting underwater cultural heritage." Wanneer we kijken naar de Belgische OCE-wet vinden we hierover echter niets terug. De Raad van State had er in haar advies reeds op gewezen dat de definitie van werkzaamheden met ongewenste neveneffecten niet was opgenomen in de OCE-wet.¹²⁴ De Memorie van toelichting gaf hier als antwoord op dat deze definitie niet is opgenomen aangezien in het wetsontwerp (en uiteindelijk ook in de OCE-wet) niets is bepaald over werkzaamheden met ongewenste neveneffecten.¹²⁵

In deel vijf van deze uiteenzetting zal hier dieper op worden ingegaan, en wordt duidelijk dat er via een andere weg, namelijk deze van de milieueffectenrapportage noodzakelijk voor het verkrijgen van een vergunning voor bepaalde activiteiten op zee, tot op een bepaalde hoogte rekening wordt gehouden met OCE bescherming.

4.2.3. Samenwerking en consultatie

In UNESCO 2001 wordt het beginsel van samenwerking tussen de staten onderling hoog in het vaandel gedragen. Het komt op verschillende plaatsen terug. Zo staat de plicht tot samenwerking voor de bescherming van OCE algemeen verwoord in artikel 2.2 en artikel 19 UNESCO 2001.

---

¹²³ Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht tussen staten en internationale organisaties of tussen internationale organisaties van 23 mei 1969, *UNTS*, vol. 1155, 331;

Wet 8 juni 1992 houdende goedkeuring van het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht tussen Staten en internationale organisaties of tussen internationale organisaties en van de Bijlage, opgemaakt te Wenen op 21 maart 1986, *BS* 25 december 1993, 28669.

¹²⁴ Adv. RvS 54.639/3, *supra* noot 26, 9.

¹²⁵ MvT OCE-wet, *supra* noot 82, art. 2.

Daarnaast legt artikel 7,3 UNESCO 2001 aan de partijen de verplichting op dat ze bij het vinden van een staatsschip of-vliegtuig de vlaggenstaat die ook partij is bij UNESCO 2001 hiervan op de hoogte zouden moeten brengen alsook iedere andere staat met een verifieerbare culturele, historische of archeologische link met het gevonden OCE, met het oog op samenwerking inzake de beste manier om het OCE te beschermen. In de OCE-wet is het eerste deel van deze bepaling (overleg met de vlaggenstaat) opgenomen in artikel 5§2. Over samenwerking met andere staten met een culturele, historische of archeologische link wordt echter niet gesproken. Artikel 18 UNESCO 2001 stelt dat wanneer OCE in beslag wordt genomen, de directeur-generaal van UNESCO alsook alle staten met een link zoals hierboven omschreven hiervan op de hoogte moeten worden gebracht en dat met de belangen van deze laatste rekening moet worden gehouden. Dit mechanisme is niet overgenomen in artikel 18 OCE-wet dat handelt over de verbeurdverklaring van OCE. De laatste plaats waar samenwerking een belangrijke rol speelt bij UNESCO 2001 is in artikel 9 en 10 inzake erfgoed gevonden in de EEZ of op het continentaal plat. Wanneer er OCE gevonden wordt in de Belgische EEZ of op het Belgisch continentaal plat of wanneer werkzaamheden zullen worden uitgevoerd aan dit OCE, moet België alle staten consulteren die hebben verklaard dat ze willen betrokken zijn bij de onderhandelingen over de manier waarop het OCE zal worden beschermd. Deze verklaring onder artikel 9.5 UNESCO 2001 is gebaseerd op een verifieerbare culturele, archeologische of historische link tussen de staat en het erfgoed. België moet in dit geval de rol van coördinerende staat op zich nemen en de consultaties tussen de verschillende staten coördineren (art. 10.3 UNESCO 2001). Onder de OCE-wet wordt er enkel voorzien in een consultatie van de staten die een verklaring hebben afgelegd onder art.9.5 UNESCO 2001 op het moment dat de ontvanger zijn rapport opmaakt waarin hij de minister een gemotiveerd advies geeft over of de vondst al dan niet als OCE kan worden beschouwd. Het gaat hier slechts om een zeer beperkte vorm van samenwerking. Ten eerste is het uiteindelijk de Belgische federale minister die beslist of de vondst OCE is, wat de indruk geeft dat aan de visie van derde staten kan worden voorbijgegaan. Ten tweede vereist artikel 10 UNESCO 2001 dat de staten die een verklaring hebben afgelegd geraadpleegd worden over de manier waarop het OCE zal worden beschermd en niet alleen over de vraag of de vondst al dan niet erfgoed is. Onder de Belgische OCE-wet lijkt deze uitgebreidere raadpleging echter uitgesloten aangezien de 'Koning' bepaalt of het OCE al dan niet *in situ* wordt bewaard en hiertoe de nodige maatregelen treft, en aangezien op het Belgisch niveau bepaalt wordt wie de eigenaar van het OCE is. Nergens is expliciet voorzien in een raadpleging van derde staten inzake de wijze waarop het OCE dient te worden beschermd. Om aan de samenwerkings- en consultatieverplichting onder artikel 10 van UNESCO 2001 te voldoen lijkt het toch noodzakelijk dat bij het beslissen of het erfgoed al dan niet *in situ* zal worden bewaard en wie het eigendomsrecht verkrijgt¹²⁶, er overleg gepleegd wordt met de staten die een verklaring hebben afgelegd zoals bepaald in artikel 9.5. van UNESCO 2001.

4.3. Conclusie

De belangrijkste principes en beginselen uit UNESCO 2001 zijn geïmplementeerd in de OCE-wet. De wetgever is er dus grotendeels in geslaagd de internationale verplichtingen die op België rusten om te zetten in nationaal recht. Er zijn echter enkele aspecten (bijvoorbeeld het beperkte toepassingsgebied van de OCE-wet, het gebrek aan bepalingen inzake werkzaamheden met

---

¹²⁶ Het dient wel gezegd dat ook een erkend museum van een ander land het eigendomsrecht over OCE kan opeisen zoals bepaald onder artikel 11 OCE-wet.

ongewenste nevenactiviteiten en een gebrekkige samenwerking en consultatie met derde staten) die in UNESCO 2001 duidelijk naar voor werden gebracht, maar niet of onvoldoende zijn overgenomen in de OCE-wet. Om volledig aan haar internationale verplichtingen tegemoet te komen zal dit in de toekomst toch door de federale overheid moeten worden geadresseerd.

5. Activiteiten op zee met mogelijks ongewenste neveneffecten op OCE

Een van de kritieken op de implementatie van UNESCO 2001 in de OCE-wet was dat er geen bepalingen zijn opgenomen betreffende werkzaamheden met ongewenste neveneffecten op OCE (*supra*). Dit zijn werkzaamheden of activiteiten die in eerste instantie niet gericht zijn op OCE, maar die het OCE toch fysiek kunnen verstoren of er op een andere manier schade aan toebrengen (art 1,7 UNESCO 2001). Dit kan bijvoorbeeld gaan om baggerwerken, zand- en grindextractie, visserij, het plaatsten van windmolens of het plaatsen van kabels en pijpleidingen. Het is echter niet zo dat de Belgische wetgever helemaal geen rekening houdt met deze problematiek. Indien een bedrijf/entiteit een vergunning wil krijgen voor het uitvoeren van bepaalde activiteiten in het BDNZ, moet daartoe een milieueffectenrapport (MER) worden ingediend. Het effect dat de activiteit mogelijks kan hebben op het OCE moet in bovenvermeld rapport worden uiteengezet. Een beoordeling van deze potentiële effecten bepaalt mee of er al dan niet een vergunning wordt verleend. Dit rapport bekijkt hieronder eerst de Europese richtlijn en de Belgische wetgeving inzake MER's gevolgd door een analyse van enkele MER's gemaakt voor het verkrijgen van een vergunning, waarbij de aandacht uitgaat naar de manier waarop met het concept OCE wordt omgegaan.

5.1. Europese en Belgische wetgeving inzake MER.

In 2014 werd de nieuwe Richtlijn betreffende de beoordeling van de effecten die bepaalde openbare en private projecten hebben op het milieu¹²⁷ (Milieu Richtlijn) aangenomen die de Richtlijn van 2011¹²⁸ amendeert. In deze Milieu Richtlijn zijn een aantal verwijzingen naar de bescherming van het cultureel erfgoed terug te vinden. Zo staat bijvoorbeeld in artikel 3 van de Richtlijn dat het MER in ieder afzonderlijk geval de significante directe en indirecte effecten die een project heeft op het cultureel erfgoed zal identificeren, beschrijven en beoordelen. Ook in de vierde annex bij de Richtlijn wordt cultureel erfgoed vermeld als een activiteit die mogelijks geraakt wordt door de effecten van een bepaald project.

Op het Belgisch niveau bepaalt de wet mariene milieu: "Elke activiteit in de zeegebieden die, hetzij krachtens deze wet en de besluiten genomen ter uitvoering ervan, hetzij krachtens andere geldende wettelijke of reglementaire bepalingen, onderworpen is aan een vergunning of een machtiging, (...), maakt het voorwerp uit van een milieueffectenbeoordeling door de hiertoe door de minister aangeduide bevoegde overheid zowel voor het verlenen van de vergunning of de machtiging, als achteraf." (art 28 wet mariene milieu). Deze wet is verder uitgewerkt in het Koninklijk besluit houdende de regels betreffende de milieu-effectenbeoordeling in toepassing van de wet van 20

---

¹²⁷ Richtl. Europees Parlement en Raad nr. 2014/52/EU, 16 april 2014 die Richtlijn nr. 2011/92/EU amendeert betreffende de beoordeling van de effecten die bepaalde openbare en private projecten hebben op het milieu, *Pb. L.* 25 april 2014, afl. 124, 1.

¹²⁸Richtl. Europees Parlement en Raad nr. 2011/92/EU, 13 december 2011 betreffende de beoordeling van de effecten die bepaalde openbare en private projecten hebben op het milieu, *Pb. L.* 28 januari 2012, afl. 26, 1.

januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België¹²⁹ (KB mariene milieu). In artikel 10 van dit KB mariene milieu vinden we de regel dat het deel van het MER waarin de effecten die een voorgenomen activiteit kan hebben op het milieu uiteen worden gezet onder andere moet omvatten "een beschrijving en waardering van de te verwachten betekenisvolle effecten van de activiteit en van de beschreven alternatieven op het mariene milieu en met name, in voorkomend geval, op (...) het culturele erfgoed, (...); de te beschrijven en waarderen effecten omvatten de directe en indirecte, secundaire, cumulatieve en synergetische, permanente en tijdelijke, positieve en negatieve effecten op korte, middellange en lange termijn;" (art. 10, 3° KB mariene milieu). Wanneer een bedrijf een activiteit wil uitvoeren in de Noordzee, zal het dus de eventuele impact hiervan op het OCE mee in overweging moeten nemen.

5.2. Praktijkvoorbeelden

In dit deel wordt gekeken naar het MER dat werd opgemaakt voor het verkrijgen van een vergunning voor twee soorten activiteiten op zee, namelijk zand- en grindextractie en het plaatsten van windmolens. Het ingediende MER wordt telkens door de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM) aan een milieueffectenbeoordeling (MEB) onderworpen. Dit houdt in dat de BMM oordeelt over de verenigbaarheid van de activiteit met het mariene milieu. Deze beoordeling wordt vervolgens overgedragen aan de minister bevoegd voor het mariene milieu. Wanneer hij een negatief advies geeft, kan geen concessie/vergunning worden verleend voor de activiteit in kwestie.¹³⁰

5.2.1. Zand- en grindexploitatie

Op 17 maart 2006 werd een MER ingediend door ZeegraVZW en AWZ-afdeling Kust en Maritieme Toegang voor de extractie van mariene aggregaten op het BDNZ. Op 10 November 2010 werd een gelijkaardige MER ingediend door het Agentschap voor Maritieme dienstverlening en Kust - Afdeling Kust, en op 5 januari 2011 door de firma's Hanson Aggregates Belgium nv. en De Hoop bouwgrondstoffen bv.

In het MER van 2006 werd erop gewezen dat er zich binnen het concessiegebied acht scheepswrakken bevonden.¹³¹ De mogelijkheid dat zand- en grindexploitatie als activiteit schade kan toebrengen aan wrakken werd erkend. Wanneer men echter keek naar de posities van de acht wrakken, werd duidelijk dat deze allemaal aan de rand van de controlezones waren gesitueerd waardoor er geen directe invloed/ significante storing werd verwacht op de wrakken door de zand- en grindexploitatie. Daarenboven waren er geen wrakken geregistreerd in de zones waar op dat moment tot 95% van de ontginningen plaatsvonden. Dit alles leidde tot de conclusie dat deze

---

¹²⁹ KB 9 september 2003 houdende de regels betreffende de milieu-effectenbeoordeling in toepassing van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene-milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, BS 17 september 2003, 46111.

¹³⁰ Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee, *Activiteiten op zee- windmolenparken in zee en zand- en grindexploitatie*, www.mumm.ac.be/NL/Management/Sea-based/windmills.php, (geraadpleegd 26 mei 2014).

¹³¹ Zeegra VZW en AWZ –Afdeling Kust en Maritieme Toegang, *Milieueffectenrapport voor de extractie van mariene aggregaten op het BDNZ*, 2006, 04/09332/BD, www.mumm.ac.be/Downloads/MER20060317-09332-Master.pdf, 143 (hierna Zeegra VZW milieueffectenrapport).

activiteit geen effect zou hebben op de erfgoedwaarden.¹³² In de hierop volgende MEB werd er geen verwijzing meer gemaakt naar de bescherming van de scheepswrakken. De zand- en grindexploitatie werd aanzien als aanvaardbaar en het advies naar de minister toe was om de activiteit goed te keuren.¹³³

5.2.2. Windmolenparken

In dit deel wordt gekeken naar het MER en de MEB van vijf concessies die zijn toegekend voor de constructie van windmolens in het BDNZ, namelijk voor C-Power, Belwind, Northwind, Norther en Rentel. De manier waarop de bescherming van OCE meegenomen wordt in het MER wordt geanalyseerd.

Een algemene opmerking is dat er een tendens lijkt te zijn om meer en meer rekening te houden met de bescherming van OCE bij het opmaken van een MER. Bij het oudste project (n.v. C-Power 2003) is de bespreking van de bescherming van het OCE redelijk beperkt, terwijl er in het MER en de MEB van het recentste project (Rentel 2012) aanzienlijk meer belang wordt gehecht aan de bescherming van het OCE.

In de MER's van C-Power, Belwind, Northwind en Norther is bepaald dat scheepswrakken het voornaamste element zijn waaruit OCE bestaat in het BDNZ.¹³⁴ Dit is dan ook het enige OCE-element waarmee rekening wordt gehouden in deze MER's. Om te bepalen of er scheepswrakken liggen op de plaats waar het windmolenpark gebouwd moet worden of ter hoogte van de kabeltracés van en naar de kust, wordt gekeken naar drie databanken: de wrakkendatabank van de Vlaamse Hydrografie (www.vlaamsehydrografie.be/wrakkendatabank.htm), de databank van het AOE (www.maritieme-archeologie.be) en www.wrecksite.eu/; en naar de inventarisatie van wrakken in het kader van het GAUFRE project.¹³⁵ Het MER van Rentel is het enige waarin niet alleen wordt gekeken naar het effect van windmolens op scheepswrakken, maar ook op paleolandschappen. Zo wordt er verwezen naar de restanten van middeleeuwse eilanden en naar fossiele zoogdierresten.¹³⁶ Bij het MER voor Rentel is m.a.w. een ruimere invulling gegeven aan het concept OCE, en is erkend dat activiteiten op zee, zoals in dit geval het plaatsen van windmolens, ook schade kunnen veroorzaken aan erfgoed dat geen scheepswrak is.

---

¹³² Zeegra VZW milieueffectenrapport, *supra* noot 131, 151.

¹³³ G. Pichot (BMM), *Advies van het bestuur op Aanvraag van de leden van Zeegra vzw en de Vlaamse overheid voor de extractie van mariene aggregaten op het "Belgisch Deel van de Noordzee (BDNZ)"*, 2006, www.mumm.ac.be/Downloads/MEB20060704.pdf.

¹³⁴ C-Power NV, *Milieueffectenrapport voor een Offshore Windturbinepark op de Thorntonbank*, 2003, 03/07469/PV, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/CPOWER/hoofddocument-mer.pdf, 165-167; Belwind NV, *MER Offshore Windmolenpark Bligh Bank*, 2007, 07/12194/PV, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/belwind/12194-MEROffshoreWindmolenparkBlighBank.pdf, 185, (hierna Belwind MER); NV Eldepasco, *MER – Offshore Windturbinepark Bank zonder Naam*, 2008, 05/10293/PV, www.mumm.ac.be/Downloads/News/MERfinaal.pdf, 58 (hierna Northwind MER); Norther NV, *Milieueffectenrapport - Offshore North Sea Power windpark*, 2011, 10296, www.mumm.ac.be/NL/Management/Sea-based/windmills_docs.php?proj=norther, 283 (hierna Norther MER).

¹³⁵ Belwind MER, *supra* noot 134, 183, Norther MER, *supra* noot 134, 283, Rentel NV, Rentel, *Milieueffectenrapport windmolenpark Rentel*, 2012, I/RA/11397/11.188/RDS, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/RENTEL/RENTEL_MER.pdf, 503 (hierna Rentel MER).

¹³⁶ Rentel MER, *supra* noot 135, 506.

In de MER's wordt een onderscheid gemaakt tussen de schade die het windmolenpark zelf kan veroorzaken aan OCE en de schade die de kabels die lopen van het windmolenpark naar de kust kunnen veroorzaken. Met dit laatste aspect was geen rekening gehouden in het eerste MER van nv. C-Power, waaruit dan is gebleken dat de aanwezigheid van wrakken een probleem kan veroorzaken bij het leggen van de kabels.¹³⁷ In de meeste MER's wordt vastgesteld dat het windmolenpark zelf niet voor conflicten zorgt met OCE, maar dat dit bij de kabels wel het geval kan zijn. Op de meeste voorgestelde kabeltracés lagen immers scheepswrakken, waarbij het niet mogelijk was vanuit het standpunt van het archeologisch patrimonium een voorkeur voor een bepaald tracé te uiten.¹³⁸ Alleen in het MER van Rentel, waar het concept OCE ruimer is ingevuld, wordt gesteld dat niet alleen de kabels schade kunnen veroorzaken, maar dat ook het effect van de bouw van het windmolenpark zelf op archeologische resten niet kan worden bepaald. De exacte locatie van fossiele zoogdierresten op de Thortonbank (locatie windmolenpark) vormt immers een leemte in de bestaande kennis.¹³⁹ Om de schade aan OCE zoveel mogelijk te beperken, bepalen de meeste MER's dat op voorhand een (gezamenlijke) scanning (side scan sonar) moet worden uitgevoerd op het kabeltracé, aangezien niet alle wrakken en andere grote objecten die voor technische problemen kunnen zorgen reeds zijn gekend.¹⁴⁰ In het MER van Rentel is bepaald dat bij deze survey de BMM en het AOE (vroeger VIOE) moeten worden uitgenodigd. Er kunnen eventueel nog andere observatietechnieken worden toegepast, en alle obstakels die gevonden worden op de zeebodem moeten worden geplot. Wanneer een archeologische vondst wordt gedaan binnen het concessie gebied van het windmolenpark of op het kabeltracé, dienen de bevoegde autoriteiten (AOE) hiervan op de hoogte te worden gebracht vooraleer, indien het niet mogelijk is het voorwerp te vermijden, het OCE eventueel wordt verwijderd.¹⁴¹ Een andere maatregel bepaald in de MER's om eventuele schade aan OCE zoveel mogelijk te vermijden is dat de locatie van de kabels van de verschillende windmolenparken zoveel mogelijk op elkaar wordt afgestemd en dat de kabels dicht bij elkaar worden geplaatst.¹⁴² Een laatste aspect dat het vermelden waard is inzake de bescherming van OCE in de MER's, is dat er niet alleen gekeken wordt naar de effecten van de windmolenparken afzonderlijk, maar ook naar de cumulatieve effecten op het OCE.¹⁴³ Het is immers mogelijk dat één park alleen geen significant effect heeft op het OCE, maar dat de effecten van verschillende parken gecumuleerd wel voor aanzienlijke schade kunnen zorgen. Dergelijk cumulatief effect werd echter niet gevonden in de MER's.

Zoals vermeld in de inleiding volgt er op iedere MER een MEB opgemaakt door de BMM dat o.a. bekijkt in welke mate de activiteit waarvoor een vergunning wordt aangevraagd verenigbaar is met de bescherming van OCE, en dat bepaalde voorwaarden en aanbevelingen oplegt voor het verkrijgen

---

¹³⁷ Belwind MER, *supra* noot 134, 188, Northwind MER, *supra* noot 134, 293.

¹³⁸ Belwind MER, *supra* noot 134, 188-189, Norther MER, *supra* noot 134, 284, Rentel MER, *supra* noot 135, 514.

¹³⁹ Rentel MER, *supra* noot 135, 516

¹⁴⁰ Belwind MER, *supra* noot 134, 189, Northwind MER, *supra* noot 134, 59 en 293, Norther MER, *supra* noot 134, 284, Rentel MER, *supra* noot 135, 514

¹⁴¹ Rentel MER, *supra* noot 135, 516-517, Norther MER, *supra* noot 134, 286.

¹⁴² Belwind MER, *supra* noot 134, 266, Northwind MER, *supra* noot 134, 59

¹⁴³ Belwind MER, *supra* noot 134, 265.

van dergelijke vergunning. In de meeste MEB's komt de volgende bepaling terug: "De houder moet voor de bouw een side scan sonar survey (of minstens gelijkwaardige techniek) door het gebied en over het kabeltracé uitvoeren. De BMM moet uitgenodigd worden om aanwezig te kunnen zijn tijdens deze survey. Alle obstakels die op de zeebodem gevonden worden, moeten geplot worden. Na de constructie dient over dezelfde tracks een survey te gebeuren (rekening houdend met veiligheid en werkingslimieten), en ieder nieuw obstakel veroorzaakt door de houder moet op zijn kosten verwijderd worden. Indien een wrak wordt ontdekt dient eerst de BMM en de bevoegde autoriteiten onverwijld te worden ingelicht alvorens over te gaan tot de verwijdering. Bij de beoordeling van zo'n omstandigheid zal rekening worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van materiële goederen of cultureel erfgoed."¹⁴⁴ In het MEB van Norther en Rentel¹⁴⁵ is quasi hetzelfde bepaald met als verschil dat niet alleen een side scan sonar, maar ook een multi beam survey moet worden uitgevoerd, en dat de resultaten aan de BMM en aan het AOE gerapporteerd dienen te worden met vermelding van de verschillende aangetroffen objecten die nader dienen te worden onderzocht, alsook de stappen die zullen worden genomen om beschadigingen aan het maritiem erfgoed te vermijden.¹⁴⁶ Rentel is verder ook verplicht archeologische resten en fossiele zoogdierresten die ontdekt worden tijdens de werken over te dragen aan het AOE of het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (indien de vondst fossiele zoogdierresten betreft) en de BMM hiervan op de hoogte te brengen.¹⁴⁷ Als laatste dient nog te worden vermeld dat de BMM niet enkel aanbeveelt dat de kabels van de verschillende windmolenparken zoveel mogelijk hetzelfde tracé volgen (zoals ook reeds werd vermeld in de MER's), maar dat "de verschillende concessiehouders zoveel mogelijk samenwerken om de elektriciteit aan wal te brengen. Op deze manier zouden er minder kabels nodig zijn, wat toelaat om een kleiner deel van de zeebodem en het er mee verbonden maritiem erfgoed te verstoren."¹⁴⁸

Al deze projecten werden uiteindelijk aanvaardbaar bevonden en voor elk van hen werd een vergunning/concessie verleend.

Het is positief dat er een evolutie is waar te nemen waarbij meer aandacht besteed wordt aan de bescherming van OCE bij het verlenen van concessies voor bepaalde activiteiten in het BDNZ, en dat een dergelijke afweging moet worden opgenomen in het MER. Dit compenseert echter niet volledig

¹⁴⁴ BMM, *Bouw en exploitatie van een windmolenpark op de Thorntonbank in de Noordzee: Milieueffectenbeoordeling van het project ingediend door de n.v. C-Power*, 2004, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/CPOWER2/Advies_Bijlage2_MEB.pdf, 116; BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het BELWIND offshore windmolenpark op de Bligh Bank*, 2007, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/BELWIND/adviesbijlage2meb.pdf, 159; BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het ELDEPASCO offshore windmolenpark op de Bank zonder Naam*, 2009, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/ELDEPASCO/bijlage-B-Milieueffectenbeoordeling-2009IV15.pdf, 129.

¹⁴⁵ BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het RENTEL offshore windmolenpark ten noordwesten van de Thorntonbank en ten zuidoosten van de Lodewijkbank*, 2012, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/RENTEL/RENTEL_bijlage_B_MEB_2012XII4.pdf, 149 (hierna Rentel MEB).

¹⁴⁶ BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het NORTHER offshore windmolenpark ten zuidoosten van de Thorntonbank*, 2011, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/NORTHER/norther_bijlage_b_meb.pdf, 151-152 (hierna Norther MEB) en Rentel MEB, *supra* noot 145, 149.

¹⁴⁷ Rentel MEB, *supra* noot 145, 149.

¹⁴⁸ Norther MEB, *supra* noot 146, 152, Rentel MEB, *supra* noot 145, 150.

het gebrek aan een bepaling over werkzaamheden op zee met mogelijks negatieve effecten op OCE. Ten eerste geldt de verplichting tot het maken van een MER niet voor alle activiteiten op zee, bijvoorbeeld visserij. Ten tweede is het twijfelachtig of de BMM, welke de entiteit is die de verenigbaarheid van de aangevraagde activiteit met OCE bescherming beoordeelt, voldoende expertise heeft op dit vlak om hierover een gegrond oordeel te vellen. Een laatste probleem is dat aangezien veel erfgoed nog niet is gekend, een grondige scanning van het concessiegebied door een gespecialiseerd agentschap vereist zou moeten zijn om te bepalen of er iets te vinden is. Nu wordt in de MEB wel een sonar scan vereist, maar hieruit zal niet altijd ieder stuk erfgoed naar voor komen.

5.3. Conclusie

Er is een positieve evolutie te zien in de mate waarin OCE bescherming in aanmerking genomen wordt in het MER bij de concessieaanvraag voor een activiteit op zee. Allerlei voorwaarden die gesteld worden aan het verkrijgen van een concessie moeten er mee voor zorgen dat de activiteit geen of zo weinig mogelijk impact heeft op het OCE. Dit mechanisme kan echter het gebrek aan een bepaling over werkzaamheden op zee met mogelijks negatieve effecten op OCE in de OCE-wet niet volledig compenseren.

6. Mariene Ruimtelijke Planning

6.1. Overzicht totstandkoming Koninklijk besluit Mariene Ruimtelijke Planning

Het BDNZ is 3,457 km² groot¹⁴⁹ en de kust is 66 km lang. Ondanks het feit dat het BDNZ niet zo groot is in omvang, wordt het heel intensief gebruikt.¹⁵⁰ Er vinden talrijke activiteiten plaats, zoals scheepsvaart, visserij, baggerwerken, zand- en grindontginningen, energieopwekking en toerisme. Sommige van deze activiteiten situeren zich op de zeebodem en andere in de wateren erboven. De bedoeling van Mariene Ruimtelijke Planning (MRP) is om deze activiteiten in kaart te brengen en ze een plaats te geven, zowel in de ruimte als in de tijd, zodat hun impact met elkaar kan worden verzoend.¹⁵¹ De voornaamste drijfveren voor het opmaken van een MRP in de Belgische Noordzee waren de vraag naar offshore windenergie en het creëren van een Europees netwerk van beschermde gebieden.¹⁵² Een MRP is erop gericht zowel economische als ecologische doelstellingen te verwezenlijken: de ontwikkeling van windmolenparken, de afbakening van mariene beschermde gebieden, een beleidsplan voor duurzame zand- en grindextractie, het in kaart brengen van mariene habitats, de bescherming van scheepswrakken die van belang zijn voor de biodiversiteit en het managen van activiteiten op het land die een effect hebben op het mariene milieu.¹⁵³ Gedurende de

¹⁴⁹ F. Maes, A. Vanhulle en A.K. Lescauwaet (2013), "Mariene Ruimtelijke Planning". In: A.K. Lescauwaet, H. Pirlet, T. Verleye, J. Mees en R. Herman (Eds.), *Compendium voor Kust en Zee 2013: Een geïntegreerd kennisdocument over de socio-economische, ecologische en institutionele aspecten van de kust en zee in Vlaanderen en België*, Oostende, 274 (hierna Maes et al. Compendium 2013).

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ Federale overheidsdienst (FOD) Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, *Er beweegt wat op zee... Een marien ruimtelijk plan voor de Noordzee.*, www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrigh/Environmentalrights/PublicConsultations/seaspatialplan/index.htm#.U2NJIFflnB9.

¹⁵² F. Douvère, F. Maes, A. Vanhulle en J. Schrijvers (2007), "The role of marine spatial planning in sea use management: the Belgian case", *Mar. Policy*, 31(2), 182-191.

¹⁵³ *Ibid.*

laatste 10 jaar is de MRP in België geëvolueerd van een zogenaamd 'Masterplan' (in feite een zoneringsplan, voornamelijk gebaseerd op sectorale belangen en zonder wettelijk gezag) dat sinds 2003 stapsgewijs is geïmplementeerd, tot een geïntegreerd plan met een sterk wettelijk gezag.¹⁵⁴ Van 2003 tot 2005 liep het zogenaamde GAUFRE-project. Dit was een eerste poging om het intensieve gebruik van het BDNZ te tackelen. Het doel was niet zozeer de creatie van een MRP voor het BDNZ, maar eerder om een procedure te ontwikkelen voor de maken van een MRP. Hiertoe werd een innovatieve methode ontworpen waarbij verschillende scenario's worden uitgewerkt voor het ruimtegebruik op zee. Deze methode werd als volgt gedefinieerd: "a vision that projects the future use of ocean space based on a core set of goals and objectives and assumptions about the future"¹⁵⁵ Door toekomstige scenario's te voorspellen, worden de toekomstige mogelijkheden en beperkingen van het BDNZ in beeld gebracht, wat het mogelijk maakt gefundeerde keuzes te maken en proactieve beslissingen te nemen.¹⁵⁶ Uiteindelijk werd op 20 maart 2014 het eerste juridische instrument inzake de vaststelling van de MRP door de Koning ondertekend (MRP-KB).¹⁵⁷ Dit MRP-KB is tot stand gekomen na consultaties, het advies van een nieuw opgerichte adviescommissie inzake MRP, enkele expertconsultaties, participatie van de belanghebbenden en de voorbereiding van een strategische milieueffectenrapportage. Verder is er overleg gepleegd met Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Het plan zal om de zes jaar worden herzien en is wettelijk bindend.¹⁵⁸

6.2. Onderwater cultureel erfgoed in het Koninklijk besluit inzake Mariene Ruimtelijke Planning

In het MRP-KB zelf wordt nergens een verwijzing gemaakt naar de bescherming van het OCE. Dit betekent dus dat er geen aparte zones voorzien zijn voor de bescherming van OCE. De verschillende bijlagen bij het MRP-KB geven hieromtrent verdere toelichting. Om te beginnen wordt in de eerste bijlage kort verduidelijkt wat precies bedoeld wordt met OCE in het BDNZ. Dit bestaat voornamelijk uit scheepswrakken die naast een culturele waarde ook een ecologische of toeristische waarde kunnen bezitten. Daarnaast vormen ook de sporen van menselijke aanwezigheid die een cultureel, historisch of archeologisch karakter hebben een deel van het OCE. De bijlage stelt dat het belang van OCE in het BDNZ zich op vier gebieden situeert, namelijk voor de "kennis van de ontwikkeling en de opkomst van de moderne mens", "historisch belang", "goede bewaring"¹⁵⁹ en "Klimaatwijziging"^{160, 161}. De tweede bijlage bij het MRP-KB verduidelijkt de plaats die OCE heeft

¹⁵⁴ Maes et al. Compendium 2013, *supra* noot 149, 274.

¹⁵⁵ UNESCO, *Marine Spatial Planning Initiative*, www.unesco-ioc-marinesp.be/spatial_management_practice/belgium (geraadpleegd 23 april 2014) (hierna UNESCO MSP)

¹⁵⁶ F. Maes, J. Schrijvers en A. Vanhulle (red.) (2005), *Een zee van ruimte*, Federaal Wetenschapsbeleid, Brussel, 204 p.

¹⁵⁷ KB 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan en bijlages, *BS* 28 maart 2014, 26936.

¹⁵⁸ FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, *Verklaring naar aanleiding van de raadpleging van het publiek over het ontwerp van marien ruimtelijk plan en het milieueffectenrapport*, <http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrigh/Environmentalrights/PublicConsultations/seaspatialplan/index.htm#.U6IN87HlnB8>;

UNESCO MSP, *supra* noot 155.

¹⁵⁹ Het gevonden archeologisch materiaal is vaak in goede staat dankzij het zuurstofarme milieu. Hierdoor reikt het nieuwe en andere perspectieven voor onderzoek aan.

¹⁶⁰ Door de landschaplijnen te bestuderen is het mogelijk een zicht te krijgen op de oude kustlijnen en zo het effect dat de klimaatsverandering heeft op onze huidige kustlijn beter te kunnen begrijpen.

¹⁶¹ KB 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan en bijlages, *BS* 28 maart 2014, 26936 (hierna KB-MRP), Bijlage 1: ruimtelijke analyse van de zeegebieden, 38-40.

binnen de MRP. Er is bepaald dat er voor de bescherming van OCE geen aparte zones moeten worden voorbehouden. Het is wel belangrijk en aangewezen om te onderzoeken waar OCE kan meeprofitieren van andere beschermende maatregelen, bijvoorbeeld in het kader van natuurbescherming of energieopwekking. De combinatie van de bescherming van OCE met een andere functie die is toegekend aan een welbepaalde zone geeft uiting aan één van de basisopties voorzien in de MRP, met name het meervoudig ruimtegebruik. De bijlage geeft aan dat indien bepaalde activiteiten een bedreiging vormen voor het OCE, daartoe de nodige mitigerende maatregelen dienen te worden genomen. In het Compendium voor kust en zee is dezelfde opvatting terug te vinden als wordt gehanteerd in het MRP-KB. Ook hier wordt gesteld dat het niet voor de hand liggend is om een specifieke ruimte op zee te gaan besteden aan de bescherming van OCE. Het lijkt de auteurs aangewezen om te profiteren van de reeds bestaande beschermingsmaatregelen om zo een representatief deel OCE *in situ* te gaan beschermen en bewaren. De bedoeling is dat wanneer OCE toch moet verdwijnen om dwingende redenen, het hierbij de gepaste zorgen ontvangt en dat het verwijderen van het erfgoed op een gecontroleerde manier gebeurt.¹⁶² Een tweede manier om OCE te bewaren zoals erkend in de tweede bijlage bij het MRP-KB gaat uit van de bescherming die kan worden verleend aan bepaalde wrakken omwille van hun ecologische waarde. "Als "rotsachtige" habitat vormen zij schuilplaatsen met een grote biodiversiteit en fungeren ze als kraamkamers voor verschillende soorten fauna en flora."¹⁶³ Natuurpunt gaf bij de publieksbevraging inzake bijlage 2 van het MRP-KB de opmerking dat het onderzoeksproject BEWREMABI (BELgian WREcks for MARine Biodiversity) aantoont dat er in de Belgische zee prachtige soorten te vinden zijn op de wrakken. Zo bieden bepaalde wrakken beschutting aan de zwaar overbeviste kabeljauw en vervullen ze een belangrijke kraamkamerfunctie. Anno 2013 is er echter nog geen enkel wrak beschermd als zogenaamd 'puntreservaat'. De MRP erkent nochtans wel degelijk de ecologische waarde van bepaalde wrakken: zo wordt er in de zone voor hernieuwbare energie momenteel een experiment gevoerd waarbij twee artificiële riffen (gelijkaardig aan scheepswrakken) worden aangelegd. De reden waarom in de huidige MRP nog geen individuele wrakken als artificieel rif werden aangeduid is door een gebrek aan informatie.¹⁶⁴ Het idee om scheepswrakken te beschermen omwille van hun waarde als habitat is niet nieuw. Bij het opmaken van de wet mariene milieu werd reeds geopteerd om zes scheepswrakken te beschermen omwille van hun functie als habitat. Hiertoe werd een voorstel voor een Koninklijk besluit voor de installatie en de toewijzing van beschermde gebieden in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België opgemaakt. In dit KB werd het voorstel gedaan om specifieke mariene reservaten aan te leggen met een straal van 500 meter rond de volgende scheepswrakken: West-hinder, Waverley, Lies, Kilmore, Garden City en Birkenfels.¹⁶⁵ Dit KB is echter nooit goedgekeurd. Bijlage twee bij het MRP-KB stelt ten slotte nog dat de bevolking en de overheden het culturele erfgoed van het mariene milieu dienen te respecteren en hier verantwoordelijk mee om moeten gaan. Op basis van een ecosysteembenadering wordt het gebruik

¹⁶² Pieters *et al.* Compendium 2013, *supra* noot 8.

¹⁶³ KB-MRP, *supra* noot 161, Bijlage 2: lange termijnvisie, doelstellingen, indicatoren en ruimtelijke beleidskeuzes, 48.

¹⁶⁴ FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, *Vragen en opmerkingen publieksbevraging met antwoorden bijlage 2*, www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrigh/Environmentalrights/PublicConsultations/seaspatialplan/index.htm#.U2OF5VflnB-, 24 (hierna FOD VVVL publieksbevraging)

¹⁶⁵ Maes *et al.* rapport 2005, *supra* noot 8, 91.

van het mariene milieu ruimtelijk vastgelegd op een manier die rekening houdt met de behoeften van het marien cultureel erfgoed.¹⁶⁶ Bijlage drie ten slotte geeft aan dat één van de acties ter realisatie van de sociale doeleinden inbegrepen in de MRP met zich meebrengt dat onderzoek wordt gedaan naar zeelandschappen, waarbij met de resultaten rekening dient te worden gehouden bij het verlenen van vergunningen voor projecten die een wijziging van het zeelandschap kunnen inhouden.¹⁶⁷

Bij het opmaken van het MRP-KB was er een publieksbevraging waarbij toch enkele bezorgdheden betreffende de bescherming van het OCE werden geuit. Zo vroeg iemand wat nu precies de relatie tussen de MRP en o.a. UNESCO 2001 is. Het antwoord hierop was dat elke regelgeving betreffende de bescherming van wrakken, zowel nationaal als internationaal, onverkort van toepassing blijft. De bescherming van wrakken is onder meer als doelstelling en met een actie (acties ter realisatie van de sociale doeleinden, zie *supra*) verankerd in de MRP. Voor de rest wordt er vooral verwezen naar de mogelijkheid om wrakken te beschermen als puntreservaten en niet zozeer naar de beschermingsmogelijkheden van het erfgoed omwille van zijn culturele, archeologische of historische waarde.¹⁶⁸ Een opmerking van Nederland kwam er naar aanleiding van enkele Nederlandse scheepswrakken die op de bodem van het Belgisch deel van de Noordzee liggen¹⁶⁹. De vraag werd gesteld wat de mitigerende maatregelen voor erfgoed bij ruimtelijke ingrepen precies inhouden, namelijk wordt volgens Nederland het uitgangspunt dat OCE zoveel mogelijk *in situ* moet worden beschermd gemist in het MRP-KB. Het antwoord hierop was dat ook in België de regel van de *in situ* bescherming geldt (zoals ook bepaald in UNESCO 2001 en de OCE-wet) en dat de nodige en nuttige samenwerkingsverbanden met Nederland zullen worden opgezet voor het beheer van de hierboven bedoelde wrakken.¹⁷⁰ In het milieueffectenrapport bij de MRP ten slotte werd gesteld dat één van de sociale doelstellingen voor het BDNZ het maximaal behoud van het zeelandschap en de onderwater erfgoedwaarde is.¹⁷¹

6.3. Europese Kaderrichtlijn inzake Maritieme Ruimtelijke Planning

Een laatste vraag die moet worden beantwoord is of de Belgische MRP op het vlak van OCE bescherming conform de Europese Kaderrichtlijn voor Maritieme Ruimtelijk Planning van 2014 is (MRP-Richtlijn).

In de MRP-Richtlijn wordt OCE op twee plaatsen aangehaald. Als eerste wordt in de overwegingen de bescherming van het OCE erkend als één van de activiteiten die mariene ruimte vereist, en waarvoor dus een geïntegreerde aanpak van planning en beheer nodig is (punt 1 overwegingen). Ten tweede stelt artikel 8 dat de lidstaten rekening dienen te houden met de interacties van relevante activiteiten op zee. Verder in dit artikel is een lijst opgenomen met activiteiten en interesses

---

KB-MRP, *supra* noot 161, Bijlage 2: lange termijnvisie, doelstellingen, indicatoren en ruimtelijke beleidskeuzes, 6-7.

¹⁶⁷ KB-MRP, *supra* noot 161, Bijlage 3: Acties tot uitvoeren van het marien ruimtelijk plan, 7.

¹⁶⁸ FOD VVVL publieksbevraging, *supra* noot 164, 29.

¹⁶⁹ Bijvoorbeeld het VOC schip 't Vliegend Hert.

¹⁷⁰ FOD VVVL publieksbevraging, *supra* noot 164, 112.

¹⁷¹ FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en leefmilieu, DG Leefmilieu en Dienst Marien Milieu, *Milieueffectenrapport van het ontwerp van marien ruimtelijk plan*, 2013, 256.

waarmee mogelijks rekening moet worden gehouden door de lidstaten bij het maken van een MRP. OCE is één van de elementen op deze lijst.¹⁷² Wanneer OCE dus een belangrijke element is in een deel van het BDNZ, moet België daar onder de MRP-Richtlijn rekening mee houden bij het maken van de MRP. Aangezien deze Europese Richtlijn slechts een kaderrichtlijn is, is niet bepaald op welke manier en in welke mate België dit moet doen. Uit de praktijk zal dus moeten blijken in welke mate België rekening houdt met OCE bescherming, in hoeverre en op welke manier dit te verenigen is met andere invullingen van ruimtegebruik en dus m.a.w. of aan vereisten inzake OCE bescherming vooropgesteld in de MRP-Richtlijn is tegemoet gekomen in de Belgische MRP.

6.4. Conclusie

De Belgische wetgever achtte het niet nodig om aparte zones te creëren voor de bescherming van OCE. Dit betekent echter niet dat er zomaar aan het OCE kan worden voorbijgegaan. Er moet wel degelijk bekeken worden hoe het erfgoed van andere vormen van ruimtegebruik kan meeprofiteren en hoe wrakken eventueel als 'puntnatuurresevaten' kunnen worden beschermd. Ten slotte moet er ook onderzoek worden gedaan naar zeelandschappen.

In welke mate de MRP conform is met de MRP-Richtlijn zal vooral moeten blijken uit in welke mate en op welke manier in de praktijk rekening zal worden gehouden met OCE bescherming in de verschillende zones, en hoeveel OCE er zal moeten wijken uit zones voorzien voor economische activiteiten.

7. Conclusie

De bescherming van OCE is lange tijd geen prioriteit geweest in België. De OCE-wet van 14 april 2014, samen met het OCE-KB van 25 april 2014, is de eerste wetgeving die in werking is getreden en een juridisch kader voor OCE- bescherming uitwerkt. Een van de redenen hiervoor is ongetwijfeld de Belgische bevoegdheidsverdeling betreffende erfgoed. Ondanks het feit dat er afwijkende theorieën bestaan alsook nuanceringen op de bevoegdheidsverdeling, is het in de praktijk toch duidelijk dat de federale overheid bevoegd is voor het OCE in het BDNZ, terwijl de Vlaamse overheid hieromtrent de expertise en ervaring heeft. Om deze reden worden de Vlaamse agentschappen, zoals bijvoorbeeld het AOE, toch, zij het in beperkte mate, betrokken bij het ten uitvoer leggen van de OCE-wet.

De OCE-wet, samen met het OCE-KB, werkt een duidelijk juridisch regime uit voor de bescherming van OCE. De drie voornaamste actoren, zijnde de ontvanger, de minister via Ministerieel besluit en de Koning via Koninklijk besluit, staan in voor een vlotte aanmelding en beoordeling van de vondst, gevolgd door de efficiënte bescherming van het OCE, bij voorkeur *in situ*. In het geval *in situ* bescherming niet tot de opties behoort, werd er een regeling uitgewerkt waarbij de eigendomsrechten van het OCE, naar gelang van de situatie, aan een (rechts)persoon of publieke entiteit worden toebedeeld.

Ondertussen zijn twee scheepswrakken, de HMS Wakeful en de West-Hinder, juridisch erkend als OCE. Er zijn voorlopig echter nog geen concrete beschermingsmaatregelen aangenomen voor deze

---

¹⁷² Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement van 17 april 2014 over het voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een kader voor maritieme ruimtelijke ordening en geïntegreerd kustbeheer (COM(2013)0133 – C7-0065/2013 – 2013/0074(COD)).

wrakken zoals bepaald onder de OCE-wet. Aangezien deze wrakken als eerste in het BDNZ zijn erkend als OCE en de OCE-wet pas op 1 juni 2014 in werking is getreden, zijn er nog geen precedents beschikbaar en zal de toekomst moeten uitwijzen welke maatregelen genomen zullen worden ter bescherming van dit OCE.

De OCE-wet is een implementatie van UNESCO 2001 dat België in augustus 2013 heeft geratificeerd. Zoals is gebleken uit de bespreking van de OCE-wet zijn de voornaamste beginselen uit UNESCO 2001 terug te vinden in deze wet. Echter is de federale wetgever op enkele punten tekortgeschoten: het beperkte toepassingsgebied van de OCE-wet, het gebrek aan bepalingen inzake werkzaamheden met ongewenste nevenactiviteiten en een tekort aan bepalingen inzake de samenwerking met en consultatie van derde staten. De tweede tekortkoming wordt in beperkte mate gecompenseerd door de verplichting die bedrijven hebben om bij het aanvragen van een concessie voor bijvoorbeeld zand- en grindexploitatie of het plaatsen van windmolens een MER op te maken waarbij het OCE in het concessiegebied, alsook de eventuele effecten van de activiteit hierop, in kaart moeten worden gebracht. Dit heeft echter niet hetzelfde positieve effect als een algemene bepaling in de OCE-wet betreffende dergelijke activiteiten met ongewenste nevenactiviteiten op OCE zou hebben. Dit zal, samen met de andere twee tekortkomingen in de OCE-wet, in de toekomst nog door de federale wetgever moeten worden geadresseerd om een volledige implementatie van UNESCO 2001 te bewerkstelligen.

Ten slotte is dit jaar op 20 maart 2014 het MRP-KB door de Koning ondertekend waarin de MRP voor België voor de komende zes jaar wordt vastgelegd. Misschien ietwat tegenstrijdig aan de tendens van het laatste jaar om in België het OCE meer te beschermen, is dat OCE in het MRP-KB zelf nergens wordt vermeld. Uit de bijlagen wordt duidelijk dat het de doelstelling is om in het kader van het meervoudig ruimtegebruik te bekijken hoe OCE kan meeprofiteren van andere vormen van ruimtegebruik. Een tweede optie voor de bescherming van OCE, en meer specifiek wrakken, is hen te beschermen omwille van de waarde die ze hebben als habitat voor verschillende soorten flora en fauna. In hoeverre deze twee opties om OCE binnen de MRP te beschermen zullen worden toegepast en op welke manier, alsook of het MRP-KB conform de MRP-Richtlijn is, zal moeten blijken uit het toekomstig beleid inzake de bescherming van OCE.

8. Bibliografie

Wetgeving en wetgevende stukken

Internationaal

- Conventie inzake het regelen van het luchtverkeer getekend in Parijs op 13 oktober 1919, *LNTS*, vol. 11, 173.
- Verdrag inzake de internationale *burgerluchtvaart ondertekend in Chicago op 7 december 1944*, *UNTS*, vol. 15, 295.
- Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht tussen staten en internationale organisaties of tussen internationale organisaties van 23 mei 1969, *UNTS*, vol. 1155, 331.
- Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de Zee, gedaan te Montego Bay op 10 december 1982, *UNTS*, vol. 1833, 3.
- Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water van 2 November 2001, 41 *ILM* 37.

Europees

- Richtl. Raad nr. 92/43/EEG, 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna *Pb. L.* 22 juli 1992, afl. 206, 7.
- Richtl. Raad nr. 93/7/EEG, 15 maart 1993 betreffende de teruggave van cultuuroederen die op onrechtmatige wijze buiten het grondgebied van een lidstaat zijn gebracht, *Pb. L.* 27 maart 1993, afl. 74, 74.
- Richtl. Europees Parlement en Raad nr. 2009/147/EG, 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand, *Pb. L.* 25 april 1979, afl. 103, 1.
- Richtl. Europees Parlement en Raad nr. 2011/92/EU, 13 december 2011 betreffende de beoordeling van de effecten die bepaalde openbare en private projecten hebben op het milieu, *Pb. L.* 28 januari 2012, afl. 26, 1.
- Richtl. Europees Parlement en Raad nr. 2014/52/EU, 16 april 2014 die Richtlijn nr. 2011/92/EU amendeert betreffende de beoordeling van de effecten die bepaalde openbare en private projecten hebben op het milieu, *Pb. L.* 25 april 2014, afl. 124, 1.
- Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement van 17 april 2014 over het voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een kader voor maritieme ruimtelijke ordening en geïntegreerd kustbeheer (COM(2013)0133 – C7-0065/2013 – 2013/0074(COD)).

Belgisch

- Bijz. wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980, 9434.
- Wet 8 juni 1992 houdende goedkeuring van het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht tussen Staten en internationale organisaties of tussen internationale organisaties en van de Bijlage, opgemaakt te Wenen op 21 maart 1986, *BS* 25 december 1993, 28669.

- Wet 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 11 september 2012, 56962.
- Wet 9 april 2007 betreffende de vondst en de bescherming van wrakken, *BS* 21 juni 2007, 34237.
- Wet 6 juli 2013 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen te Parijs op 2 november 2001, *BS* 25 oktober 2013, 82228.
- Wet 4 april 2014 betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *BS* 18 april 2014, 33729.
- Decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, *BS* 22 april 1976, 5096.
- Ordonnantie van 4 september 2008 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, goedgekeurd op 2 november 2001 en gedaan te Parijs op 6 november 2001, *BS* 30 september 2008, 51223;
- Decreet van de Vlaamse Overheid van 16 juli 2010 houdende instemming met het verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen in Parijs op 2 november 2001, *BS* 9 augustus 2010, 50843.
- Decreet van de Duitstalige gemeenschap van 19 Maart 2012 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen in Parijs op 2 november 2001, *BS* 18 april 2012, 24188.
- Decreet van de Franse gemeenschap van 19 april 2012 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen op 2 november 2011 en opgemaakt te Parijs op 6 november 2001, *BS* 26 juni 2012, 35504.
- Decreet van de Waalse overheidsdienst van 26 april 2012 houdende instemming met het Verdrag ter bescherming van het cultureel erfgoed onder water, aangenomen op 2 november 2001 en opgemaakt te Parijs op 6 november 2001, *BS* 22 mei 2012, 29469.
- Decreet van het Vlaamse Parlement van 12 juli 2013 houdende instemming met het internationaal verdrag van Nairobi betreffende de verwijdering van wrakken, 2007, en de bijlage, opgemaakt in Nairobi op 18 mei 2007, *BS* 13 Augustus 2013, 53256.
- KB 9 september 2003 houdende de regels betreffende de milieu-effectenbeoordeling in toepassing van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene-milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 17 september 2003, 46111.
- KB 12 november 2012 betreffende de instelling van een Raadgevende Commissie en de procedure tot aanneming van een marien ruimtelijk plan in de Belgische zeegebieden, *BS* 28 november 2012, 76072.
- KB 20 maart 2014 tot vaststelling van het marien ruimtelijk plan en bijlages, *BS* 28 maart 2014, 26936.
- KB 25 april 2014 betreffende de bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *BS* 14 mei 2014, 39028.
- MB van 13 mei 2014 betreffende de bescherming van het scheepswrak HMS Wakeful als cultureel erfgoed onder water, nog niet gepubliceerd.

- MB 13 mei 2014 betreffende de bescherming van het scheepswrak West-Hinder als cultureel erfgoed onder water, nog niet gepubliceerd.
- Samenw. 20 mei 1989 tussen de Staat en de Gewesten met als doel een verhoogde bescherming van de Noordzee tegen verontreiniging; tekst in *De uitvoering van de ministeriële verklaring van de tweede konferentie over de bescherming van de Noordzee: Belgisch voortgangsrapport*, Kabinet van de Staatssecretaris voor leefmilieu IHE-BMM, sine loco, 1990, 106-112.
- Samenw. 12 juni 1990 tussen de Belgische staat en het Vlaamse Gewest ter vrijwaring van de Noordzee van nadelige milieu-effecten ingevolge baggerspecielossingen in de wateren die vallen onder de toepassing van [het OSPAR-Verdrag], *BS* 22 augustus 1990, 16129.
- Samenw. 8 juli 2005 tussen de Federale staat en het Vlaamse Gewest betreffende de oprichting van en de samenwerking in een structuur kustwacht, *BS* 23 oktober 2006, 56304.
- Samenw. 21 december 2005 tussen de federale Overheid en het Vlaamse Gewest betreffende het onderzoek naar de invloed van de exploratie- en exploitatieactiviteiten op het Belgisch Continentaal Plat op de sedimentafzettingen en op het mariene milieu, *BS* 26 januari 2006, 4356.
- Protocol tussen het Vlaamse Gewest, bij delegatie vertegenwoordigd door mevrouw Sonja Vanblaere, administrateur-generaal van het Agentschap Onroerend Erfgoed, en de gouverneur van de provincie West-Vlaanderen in het kader van de uitvoering van de wet betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, 2014, niet gepubliceerd.
- MvT bij wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onderwater, *Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3397/001.
- Verslag van de Commissie voor de financiën en voor de economische aangelegenheden uitgebracht door Mevrouw Vermeulen op 25 maart 2014 bij wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *Parl. St.* Senaat 2013-2014, nr. 5-2773/2.
- Verslag van de Commissie voor de infrastructuur, het verkeer en de overheidsbedrijven uitgebracht door Christophe Bastin op 17 maart 2014 bij wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *Parl. St.* Kamer 2013-2014, nr. 3397/002.

Rechtspraak

Raad van State

- RvS 27 april 1976, nr. 17.569, vzw Royal Yachting Club.

Arbitragehof/ Grondwettelijk Hof

- Arbitragehof 9 July 1992, nr. 55/92.
- Arbitragehof 2 February 1995, nr. 4/95.
- Arbitragehof 15 oktober 1996, nr. 56/96.
- Arbitragehof 11 december 1996, nr. 72/96.
- Arbitragehof 16 januari 1997, nr. 2/97.
- Arbitragehof 24 juni 2003, nr. 92/2003.

- Arbitragehof 23 februari 2005, nr. 42/2005.
- Arbitragehof 19 juli 2006, nr. 51/2006.
- GwH 17 april 2008, nr.68/2008.
- GwH 3 november 2009, nr. 175/2009.

Adviezen RvS

Online

- Adv. RvS L. 24.903/VR, 22 april 1997 bij het wetsontwerp houdende instemming met het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee, gedaan te Montego Bay op 10 december 1982 en met de Overeenkomst inzake de tenuitvoerlegging van deel XI van het Verdrag van De Verenigde Naties inzake het recht van de zee van 10 december 1982, gedaan te New York op 28 juli 1994, *Parl. St. Senaat* 1997-1998, nr. 1-796/1.
- Adv. RvS L.27.375/3, 3 februari 1998 bij het voorstel van decreet houdende regeling van het recht op vrije nieuwsgaring en de uitzending van korte berichtgeving door de omroepen, *Parl.St. Vl. Parl.*, 1997-1998, nr. 82/9.
- Adv. RvS 28.043/VR/3, 5 december 2000 bij wetsontwerp houdende uitvoering van het Protocol betreffende milieubescherming bij het Verdrag inzake Antarctica, *Parl. St. Kamer* 2003-2004, nr. 1332/001.
- Adv. RvS L. 34.726/1, 30 januari 2003 bij het wetsontwerp houdende instemming met de Overeenkomst ter regeling van de activiteiten van Staten op de maan en andere hemellichamen, gedaan te New York op 18 december 1979, *Parl. St. Senaat*, 2003-2004, nr. 3-486/1.
- Adv. RvS 35.701/VR/V, 16 juli 2003 bij het ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *Parl. St. Senaat*, Buitengewone zitting 2003, nr. 3-89/1.
- Adv. RvS 36.343/3, 13 januari 2004 Wetsontwerp betreffende de toetreding van België : tot het Internationaal Verdrag tot regeling van de walvisvangst, en tot het Reglement, gedaan te Washington op 2 december 1946; tot het Protocol, gedaan te Washington op 19 november 1956, bij het Internationaal Verdrag tot regeling van de walvisvangst, gedaan te Washington op 2 december 1946, *Parl. St. Senaat* 2003-2004, nr. 3-680/1.
- Adv. RvS 41.029/2/V, 11 september 2006 bij het wetsontwerp betreffende de vondst en bescherming van wrakken, *Parl. St. Kamer* 2006-2007, nr. 2749/001.
- Adv. RvS 53.901/AV, 27 augustus 2013 voorstel van bijzondere wet tot hervorming van de financiering van de gemeenschappen en de gewesten, tot uitbreiding van de fiscale autonomie van de gewesten en tot financiering van de nieuwe bevoegdheden, *Parl. St. Kamer* 2012-2013, nr. 2974/002.
- Adv. RvS 54.639/3, 31 december 2013 bij het wetsontwerp betreffende bescherming van het cultureel erfgoed onder water, *Parl. St. Kamer* 2013-2014, nr. 3397/001.

Gedrukte stukken

- Adv. RvS, *Gedr. St. Kamer* 1977-1978, nr. 461/33.
- Adv. RvS, *Gedr. St. Kamer* 1979-1980, nr. 627/12.

- Adv. RvS, *Gedr. St. Kamer* 1981-1982, nr. 378/1.
- Adv. RvS, *Gedr. St. Senaat* 1983-1984, nr. 679/1.

Rechtsleer

Boeken

- Bogaert, D., Cliquet, A. en Maes, F. (eds.) (2008), *Kustzonebeleid: samen in zee?*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 190.
- Clement, J., Pas, W., Seutin, B., Van Nieuwenhove, J. en Haegendoren G. (1996), *Proeve van grondwet voor Vlaanderen*, Brugge, Die Keure, 353.
- Craenen, G. (1993), "België en het buitenland. De nieuwe regeling van de buitenlandse betrekkingen", in A. Alen, A. en Suetens, L.P. (eds) (1993), *Het federale België na de vierde staatshervorming*, Brugge, die Keure, 59-103.
- Deweydt, M. (2006), "Maritime archaeological heritage legislation in Flanders/Belgium = Wetgeving in verband met het maritiem archeologisch erfgoed in Vlaanderen/België" in Pieters, M. et al. (Ed.) (2006). *Colloquium: To sea or not to sea - 2nd international colloquium on maritime and fluvial archaeology in the southern North Sea area, Brugge (Belgium), 21-23 September 2006: book of abstracts = Colloquium: Ter zee of niet ter zee - 2de internationaal colloquium over maritieme en fluviale archeologie in het zuidelijke Noordzeegebied, Brugge (België), 21-23 september 2006: book of abstracts. VLIZ Special Publication, 32: pp. 59-61, 62-64.*
- Draye, A-M. (2007), *De bescherming van het roerend en onroerend erfgoed*, Brussel, De Boeck & Larcier, 435.
- Lavrysen, L. (1999), "leefmilieu en waterbeleid" in Vanhaegendoren, G. en Seutin, B. (eds.) (1999), *De bevoegdheidsverdeling in het federale België*, Brugge, Die Keure, Deel 1 - 114.
- Maes, F. en Cliquet, A. (1997), *Internationaal en nationaal recht inzake de bescherming van de Noordzee*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen België, 733.
- Maes, F. en Cliquet, A. (1996), *Het Belgisch beleid inzake de bescherming van de Noordzee*, Universiteit Gent – Vakgroep Internationaal Publiekrecht, 1255.
- Maes, F., Schrijvers, J. en Vanhulle, A.(red.) (2005), *Een zee van ruimte*, Federaal Wetenschapsbeleid, Brussel, 204.
- Somers, E (2010), *Inleiding tot het Internationaal Zeerecht*, Mechelen, Kluwer, 491.
- Velaers, J. (1999), *De Grondwet en de Raad van State, afdeling wetgeving*, Antwerpen, Maklu, 1034.
- Velaers, J. (2006), ""*In foro interno et in foro externo*": De internationale bevoegdheden van de gemeenschappen en de gewesten" in Judo, F. en Geudens G.(eds.) (2006), *Internationale betrekkingen en federalisme*, Gent, Larcier, 3-86.

Tijdschriften

- Douvere, F., Maes, F., Vanhulle, A., Schrijvers, J. (2007), "The role of marine spatial planning in sea use management: the Belgian case", *Mar. Policy* 31(2), 182-191.
- Franckx, E. (1994), "De Belgische staatshervorming en het zeerecht", *RBDI*, 27(1), 244-283.

- Lejeune, Y. (1976-77), "La mer territoriale fait-elle partie du territoire de la province de Flandre occidentale?", *AP*, (4), 332-343.
- Missiaen, T. (2012), "De Noordzeebodem ooit een dichtbevolkt rivierenlandschap", *De grote Rede*, 32(1), 15-21.
- Pieters, M., Demerre, I., Lenaerts, T., Zeebroek, I., De Bie, M., De Clercq, W., Dickinson, B. en Monsieur, P. (2010), "De Noordzee: een waardevol archief onder water. Meer dan 100 jaar onderzoek van strandvondsten en vondsten uit zee in België: een overzicht", *Relicta*, 6, 177-218.
- Somers, E. en Maes, F. (2011), "The Law Applicable on the Continental Shelf and in the Exclusive Economic Zone: The Belgian Perspective", *Ocean Yearbook*, 25, 249-276.
- United Nations, *Yearbook of the International Law Commission 1956 (II)*, 303.
- Van Eeckhoutte, D., "Het grondwettelijk territorialiteitsbeginsel en de internationale samenwerking: zijn walvissen rare vogels in de Belgische bevoegdheidsverdeling?", *CDPK* 2006, 2 (4), 841-863.

Proefschrift

- Vanpraet, J. (2011), *De beginselen van de bevoegdheidsverdeling in het federale België, het dogma van de exclusieve bevoegdheden gerelativeerd*, Proefschrift Doctoraat Rechten, Universiteit Antwerpen, 696.

Adviezen

- Maes, F. en Cliquet A. (2003), *Advies inzake juridische vragen ten gevolge van herstelwerken aan de kustverdediging te Oostende (aangroeistrand)*.
- Pichot, G.(BMM), *Advies van het bestuur op Aanvraag van de leden van Zeegra vzw en de Vlaamse overheid voor de extractie van mariene aggregaten op het "Belgisch Deel van de Noordzee (BDNZ)"*, 2006, www.mumm.ac.be/Downloads/MEB20060704.pdf.

Compendium

- Maes, F., Vanhulle, A., Lescauwaet, A.K. (2013), "Mariene Ruimtelijke Planning". In: Lescauwaet, A.K., Pirlet, H., Verleye, T., Mees, J., Herman, R.(Eds.), *Compendium voor Kust en Zee 2013: Een geïntegreerd kennisdocument over de socio-economische, ecologische en institutionele aspecten van de kust en zee in Vlaanderen en België*, Oostende, 271-285.
- Pieters, M., Strubbe, B., Van Dijck, M., Pirlet, H. (2013), "Maritiem & kustgebonden erfgoed" in: Lescauwaet, A.K., Pirlet, H., Verleye, T., Mees, J. en Herman, R. (Eds.), *Compendium voor Kust en Zee 2013: Een geïntegreerd kennisdocument over de socio-economische, ecologische en institutionele aspecten van de kust en zee in Vlaanderen en België*, Oostende, 197-208.

Online rechtsleer/ rapporten/ working paper

- De Baerdemaeker, M., Vastmans, F., Vandekerckhove, B., Buyst, E., Lievevrouw, P. (2011). De sociaal-economische impact van het onroerend erfgoed(beleid) in Vlaanderen, www.onroenderfgoed.be/assets/files/projects/downloads/Eindrapport_socio_economische_impact_OE_Vlaanderen.pdf, 110.

- Demerre, I. (2009), "Cooperation with non-archaeological scientific institutes, organisations and individuals" in MACHU report No.2, www.machuproject.eu/documenten/MACHU_report_2.pdf, 30-31.
- Demerre, I. en Zeebroek I. (2009), "Management of the Underwater Cultural Heritage in Belgium", in Final Report MACHU, www.machuproject.eu/documenten/MACHU_report_3.pdf, 112-115.
- Van Eeckhoutte, D., *Het grondwettelijke territorialiteitsbeginsel en de internationale samenwerking: zijn walvissen rare vogels in de Belgische bevoegdheidsverdeling?*, Instituut voor Internationaal Recht Working Paper Nr. 96, 2006, 41.
- Maes, F., De Baptist, M., Van Lancker, V., Leroy, D., en Vincx, M. (2005), *Towards a spatial structure plan for sustainable management of the sea: Mixed actions - Final report: SPSP II 2005*, Gaufre project, www.belspo.be/belspo/organisation/publ/pub_ostc/MA/MA02A_en.pdf.
- Spinney, L. (2012), *Searching for Doggerland*, <http://ngm.nationalgeographic.com/2012/12/doggerland/spinney-text>.

Milieueffectenrapporten en -beoordelingen

- Belwind NV, *MER Offshore Windmolenpark Bligh Bank*, 2007, 07/12194/PV, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/belwind/12194-MEROffshoreWindmolenparkBlighBank.pdf.
- BMM, *Bouw en exploitatie van een windmolenpark op de Thorntonbank in de Noordzee: Milieueffectenbeoordeling van het project ingediend door de n.v. C-Power*, 2004, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/CPOWER2/Advies_Bijlage2_MEB.pdf.
- BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het BELWIND offshore windmolenpark op de Bligh Bank*, 2007, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/BELWIND/adviesbijlage2meb.pdf.
- BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het ELDEPASCO offshore windmolenpark op de Bank zonder Naam*, 2009, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/ELDEPASCO/bijlage-B-Milieueffectenbeoordeling-2009IV15.pdf.
- BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het NORTHER offshore windmolenpark ten zuidoosten van de Thorntonbank*, 2011, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/NORTHER/norther_bijlage_b_meb.pdf.
- BMM, *Milieueffectenbeoordeling van het RENTEL offshore windmolenpark ten noordwesten van de Thorntonbank en ten zuidoosten van de Lodewijkbank*, 2012, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/RENTEL/RENTEL_bijlage_B_MEB_2012XII4.pdf.
- C-Power NV, *Milieueffectenrapport voor een Offshore Windturbinepark op de Thorntonbank*, 2003, 03/07469/PV, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/CPOWER/hoofddocument-mer.pdf.
- FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en leefmilieu, DG Leefmilieu en Dienst Marien Milieu, *Milieueffectenrapport van het ontwerp van marien ruimtelijk plan*, 2013, 256.
- Norther NV, *Milieueffectenrapport - Offshore North Sea Power windpark*, 2011, 10296, www.mumm.ac.be/NL/Management/Sea-based/windmills_docs.php?proj=norther.
- NV Eldepasco, *MER – Offshore Windturbinepark Bank zonder Naam*, 2008, 05/10293/PV, www.mumm.ac.be/Downloads/News/MERfinaal.pdf.

- Rentel, *Milieueffectenrapport windmolenpark Rentel*, 2012, I/RA/11397/11.188/RDS, www.mumm.ac.be/Common/Windmills/RENTEL/RENTEL_MER.pdf.
- Zeegra VZW en AWZ –Afdeling Kust en Maritieme Toegang, *Milieueffectenrapport voor de extractie van mariene aggregaten op het BDNZ*, 2006, 04/09332/BD, www.mumm.ac.be/Downloads/MER20060317-09332-Master.pdf.

Online bronnen

- Agentschap Onroerend Erfgoed, *Databank voor Maritiem erfgoed*, www.maritieme-archeologie.be (geraadpleegd 10 oktober 2013).
- Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee, *Activiteiten op zee-windmolenparken in zee en zand- en grindexploitatie*, www.mumm.ac.be/NL/Management/Sea-based/windmills.php, (geraadpleegd 26 mei 2014).
- FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, *Er beweegt wat op zee... Een marien ruimtelijk plan voor de Noordzee.*, www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrigh/Environmentalrights/PublicConsultations/seaspatialplan/index.htm#.U2NJIFlnB9.
- FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, *Verklaring naar aanleiding van de raadpleging van het publiek over het ontwerp van marien ruimtelijk plan en het milieueffectenrapport*, <http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrigh/Environmentalrights/PublicConsultations/seaspatialplan/index.htm#.U6IN87HlnB8>.
- FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, *Vragen en opmerkingen publieksbevraging met antwoorden bijlage 2*, www.health.belgium.be/eportal/Environment/Environmentalrigh/Environmentalrights/PublicConsultations/seaspatialplan/index.htm#.U2OF5VflnB.
- UNESCO, *Marine Spatial Planning Initiative*, www.unesco-ioc-marinesp.be/spatial_management_practice/belgium (geraadpleegd 23 april 2014).
- Vlaamse Hydrografie, *Databank van scheepswrakken in de Noordzee*, www.vlaanderen.be/nl/mobiliteit-en-openbare-werken/lucht-en-scheepvaart/databank-van-scheepswrakken-de-noordzee (geraadpleegd 2 oktober 2013).
- Vlaamse Overheid (Nadia), *Catalogus Overeenkomsten*, <http://nadia-burger.vlaanderen.be/nadia/repertorium/openindex.do?index=01.02.05> (geraadpleegd 24 juni 2014).

9. Annex: update anno februari 2016

- 1) Op 30 september 2014 is een derde wrak, gesitueerd voor de kust van Oostende, officieel erkend als OCE. Het gaat over een zeilschip uit een periode waarin de haven van Oostende een grote rol speelde als internationale haven. De juiste identiteit van het wrak is echter nog niet gekend. Het ministerieel besluit stelt dat het wrak in een opmerkelijk goeie staat is bewaard en dat bijkomende maatregelen nodig zijn om de effectieve bewaring ervan te garanderen. (MB betreffende de bescherming van het houten scheepswrak voor de kust van Oostende als cultureel erfgoed onder water van 30 september 2014, *BS* 27 november 2014, 92240; gewijzigd door MB tot wijziging van het ministerieel besluit van 30 september 2014 betreffende de bescherming van het houten scheepswrak voor de kust van Oostende als cultureel erfgoed onder water van 10 maart 2015, *BS* 18 maart 2015, 17312.)
- 2) De twee ministeriële besluiten van 13 mei 2014 ter bescherming van respectievelijk de HMS Wakeful en West-Hinder zijn ondertussen wel reeds gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. De officiële verwijzingen zijn de volgende: MB betreffende de bescherming van het scheepswrak HMS Wakeful als cultureel erfgoed onder water van 13 mei 2014, *BS* 9 oktober 2014, 79243; en MB betreffende de bescherming van het scheepswrak West-Hinder als cultureel erfgoed onder water van 13 mei 2014, *BS* 9 oktober 2014, 79243.
- 3) Anno 2016 zijn reeds een aantal vondsten gemeld en op de website www.vondsteninzee.be geplaatst. Alle relevante informatie over deze gemelde vondsten kan terug worden gevonden op deze website.
- 4) Anno 2016 is er een nieuwe versie van het Compendium voor Kust en Zee. De hieruit verkregen visie rond OCE binnen MRP weergegeven op pagina 40 van dit rapport (voetnoot 162) is ook terug te vinden in de recentere uitgave van het Compendium: zie M. Pieters, B. Strubbe, M. Van Dijck en H. Pirlet, H. (2015), "Maritiem & kustgebonden erfgoed" in Pirlet, H., Verleye, T., Lescrauwaet, A.K., Mees, J. (Eds.), *Compendium voor Kust en Zee 2015: Een geïntegreerd kennisdocument over de socio-economische, ecologische en institutionele aspecten van de kust en zee in Vlaanderen en België*, Oostende, Belgium, 186.